

Percepcija seksualnog nasilja nad djevojkama i ženama u Crnoj Gori

Rezultati kvantitativnog
istraživanja

Septembar, 2021. godine

Ovo istraživanje je nastalo u okviru projekta "Zaštićena i sigurna – Borba protiv seksualnog nasilja u Crnoj Gori" koji sprovodi Sigurna ženska kuća. Stavovi izneseni u ovom istraživanju ne moraju nužno odražavati mišljenje Ambasade Kraljevine Norveške, Balkanskog fonda za demokratiju Njemačkog Maršalovog fonda SAD ili njihovih partnera.

Sadržaj

<i>Metod i podaci</i>	3
<i>Uzorak</i>	3
<i>Teren</i>	4
<i>Primjena etičkih standarda</i>	4
<i>Kontrola kvaliteta podataka</i>	4
<i>Percepcija seksualnog nasilja u Crnoj Gori</i>	4
<i>Eksperimentalni dizajn</i>	14
<i>Iskustvo ispitanika sa slučajevima seksualnog nasilja</i>	16
<i>Informisanje</i>	22
<i>Glavni nalazi istraživanja</i>	24
<i>Aneks</i>	25
<i>Tretman za eksperimentalni dizajn I (počinilac je muškarac, a žrtva žena)</i>	25
<i>Tretman za eksperimentalni dizajn II (počinilac je žena, a žrtva muškarac)</i>	25

Metod i podaci

Izveštaj pred Vama nastao je sa ciljem da se odgovori na pitanje kakve su **percepcije građana Crne Gore o seksualnom nasilju nad djevojkama i ženama**, pojavnim oblicima ove vrste nasilja te uvriježenim mitovima koji ga prate.

Rezultati mogu poslužiti kao **prikaz stavova u jednom vremenskom trenutku**, avgustu 2021. godine. Naravno, oni se mogu posmatrati i kao bazična studija koja u budućnosti može prerasti u longitudinalno istraživanje, što bi omogućilo praćenje trendova i promjena stavova stanovnika Crne Gore o ovoj vrsti nasilja.

Izveštaj prati konstrukciju upitnika o kojem će biti riječi nešto kasnije, te je podijeljen u **šest poglavlja**. Pored uvoda u kojem su date informacije o korišćenom metodu i prikupljenim podacima, nalazi su sistematizovani u poglavlja - „**Percepcija seksualnog nasilja nad djevojkama i ženama**” u kome su predstavljeni podaci o opštoj percepciji seksualnog nasilja te ispitivan nivo saglasnosti ispitanika sa pojedinim mitovima vezanim za seksualno nasilje, „**Eksperimentalni dizajn**” u kojem je ispitanicima predstavljen specifičan eksperimentalni dizajn čiji je cilj bio da detaljnije predstavi percepciju seksualnog nasilja nad djevojkama i ženama među ispitanicima, te „**Iskustvo ispitanica sa slučajevima seksualnog nasilja**” gdje smo analizirali da li su ispitanice doživjele seksualno nasilje i (ukoliko da) ko je bio počinitelj i kakve je posljedice incident ostavio na fizičko i psihičko zdravlje ispitanica.

Nadalje, poglavlje „**Informisanje**” sadrži podatke o tome na koji način bi ispitanici željeli da se bolje upoznaju sa onime što mogu činiti ukoliko postanu žrtve seksualnog nasilja, dok su u posljednjoj cjelini izveštaja predstavljeni glavni nalazi.

U cilju sprovođenja kompleksnije analize, u izveštaju neće biti predstavljene samo osnovne frekvencije odgovora ispitanika - varijable će biti ukrštene sa glavnim socio-demografskim karakteristikama (pol, starost, nivo obrazovanja, visina prihoda i region u kome ispitanici žive itd.) kako bi pronašli razlike između specifičnih demografskih grupa. Ukoliko budu postojale, statistički relevantne razlike će biti predstavljene i prokomentarisane.

Uzorak

Istraživanje javnog mnjenja o percepciji seksualnog nasilja nad djevojkama i ženama u Crnoj Gori sprovedeno je na uzorku od **800 ispitanika starosti 18 do 65 godina**, reprezentativnom za Crnu Goru. Struktura uzorka je definisana *multistage random sampling* metodom selekcije, koja garantuje standardnu statističku grešku od +/- 3.46% sa intervalom povjerenja od 95% za 50% distribucije.

Sama stratifikacija prilikom procesa definisanja uzorka sprovedena je u dva koraka. U prvom koraku, opšta populacija Crne Gore podijeljena je u tri stratuma koji odgovaraju geo-ekonomskim regijama u Crnoj Gori (sjever, centar i jug). U drugom koraku, biračka mjesta u okviru stratuma podijeljena su u tri grupe: velika, srednja i mala, pri čemu su se domaćinstva u kojima se istraživanje sprovodilo birala na ovom nivou. Odabir domaćinstva u kojem se, u okviru uzoračke jedinice, sprovodilo istraživanje vršen je random walk metodom. Broj upitnika završenih u okviru svakog stratuma određen je u skladu sa rezultatima posljednjeg zvaničnog popisa, sprovedenog 2011. godine.

Nakon prikupljanja podataka u 21 od 24 crnogorske opštine, izvršena je post-stratifikacija u odnosu na osnovne demografske karakteristike populacije: pol, godine i nacionalnost, kako bi se dodatno osigurala reprezentativnost odgovora.

Upitnik pripremljen za istraživanje kreiran je uz preporuke **NVO Sigurna ženska kuća** i sastojao se iz nekoliko cjelina:

- Percepcija seksualnog nasilja nad djevojkama i ženama u Crnoj Gori,
- Eksperimentalni dizajn,

- Iskustvo ispitanica sa slučajevima seksualnog nasilja,
- Informisanost,
- Socio-demografske karakteristike ispitanika (pol, starost, obrazovni nivo, visina prihoda, regija u kojoj ispitanik živi itd.).

Teren

Terenski dio istraživanja sproveden je u periodu od 7. do 27. avgusta 2021. godine.

Ispitanici su anketirani lično, uz upotrebu CAPI (Computer Assisted Personal Interviewing) tehnike. Softver funkcioniše istovremeno i online i offline, što anketaru omogućava bolje snalaženje u otvorenom prostoru gdje internet konekcija često nije dostupna. Softver automatski mjeri trajanje svakog pitanja što predstavlja dodatni vid kontrole. Nakon završetka terenskog rada, podaci su eksportovani u .sav, .csv i .exe formate, tako da mogu biti učitani u svakom od glavnih alata za statističku obradu podataka uključujući SPSS, STATA-u i R.

Primjena etičkih standarda

S obzirom na specifičnost teme i činjenicu da istraživanje o percepciji seksualnog nasilja zadire duboko u intimu ispitanika, prilikom planiranja upitnika i sprovođenja terenskog rada korišćen je „do not harm” princip, tj. princip nečinjenja štete. Ispitanicima je pojašnjeno da će im biti obezbjeđena potpuna anonimnost, tj. da će podaci prikupljeni od njih biti posmatrani samo kao dio zbirne baze podataka i na taj način će biti i analizirani. Dodatno, kako bi ispitanike podstakli da budu što iskreniji i iskažu svoje stvarne (a ne društveno poželjne) stavove, primijenjen je dodatni način zaštite.

Naime, najosjetljiviji djelovi upitnika su uvijek bili praćeni uputstvom da anketar proslijedi tablet računar ispitaniku kako bi ovaj samostalno popunio dio upitnika. Na tan način, čak ni anketar koji neposredno razgovara sa ispitanikom nije bio u mogućnosti da zna stavove ispitanika o svim temama koje upitnik pokriva.

Naravno, i u pogledu gore navedenih pitanja anketar je za zadatak imao da ispitanika napomene da pažljivo pročita pitanja i pruži odgovore u skladu sa svojim stavovima.

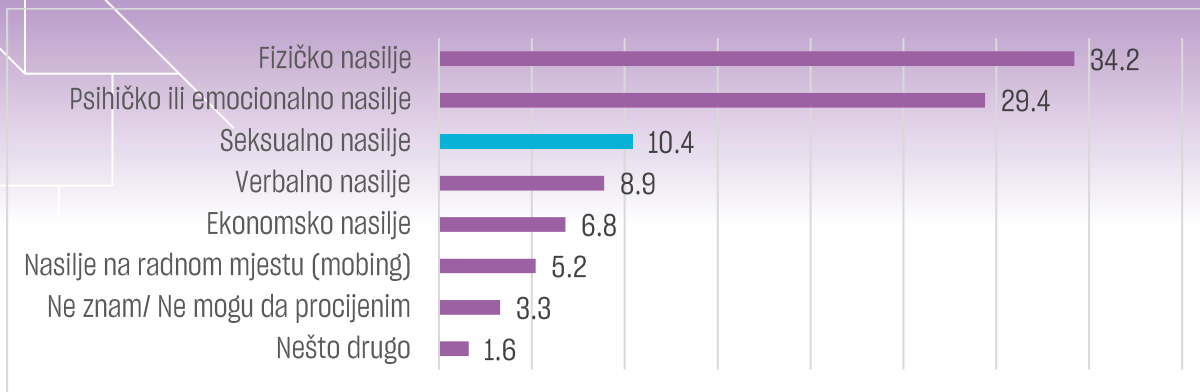
Kontrola kvaliteta podataka

Projektni tim je upotrijebio sljedeće mjere u cilju obezbjeđivanja kontrole podataka:

- Komunikacija sa anketarima na dnevnom nivou: koordinator terena je kontaktirao anketare svakoga dana i razgovarao o stanju na terenu, potencijalnim problemima sa kojima se anketar suočava i planovima za sljedeći radni dan,
- Telefonska ili e-mail kontrola 10% uzorka,
- Provjera dužine intervjua: CAPI softver automatski bilježi dužinu trajanja svakog intervjua. Koordinator terena briše sve ankete koje traju kraće od 80% unaprijed obračunatog trajanja jednog intervjua,
- Logička kontrola svakog unesenog upitnika: Koordinator terena čita odgovore i provjerava da li su konzistentni.

Percepcija seksualnog nasilja nad djevojkama i ženama u Crnoj Gori

Analizu rezultata istraživanja počecemo od pitanja vezanog za oblike nasilja koji se dešavaju u Crnoj Gori. Sagovornici tvrde da je fizičko nasilje dominantno - ovaj oblik nasilja kao najčešći ističe 34.2% ispitanika. Gotovo 30.0% ističe psihičko ili emocionalno nasilje, dok svaki deseti ispitanik smatra da se u Crnoj Gori najčešće dešava seksualno nasilje.

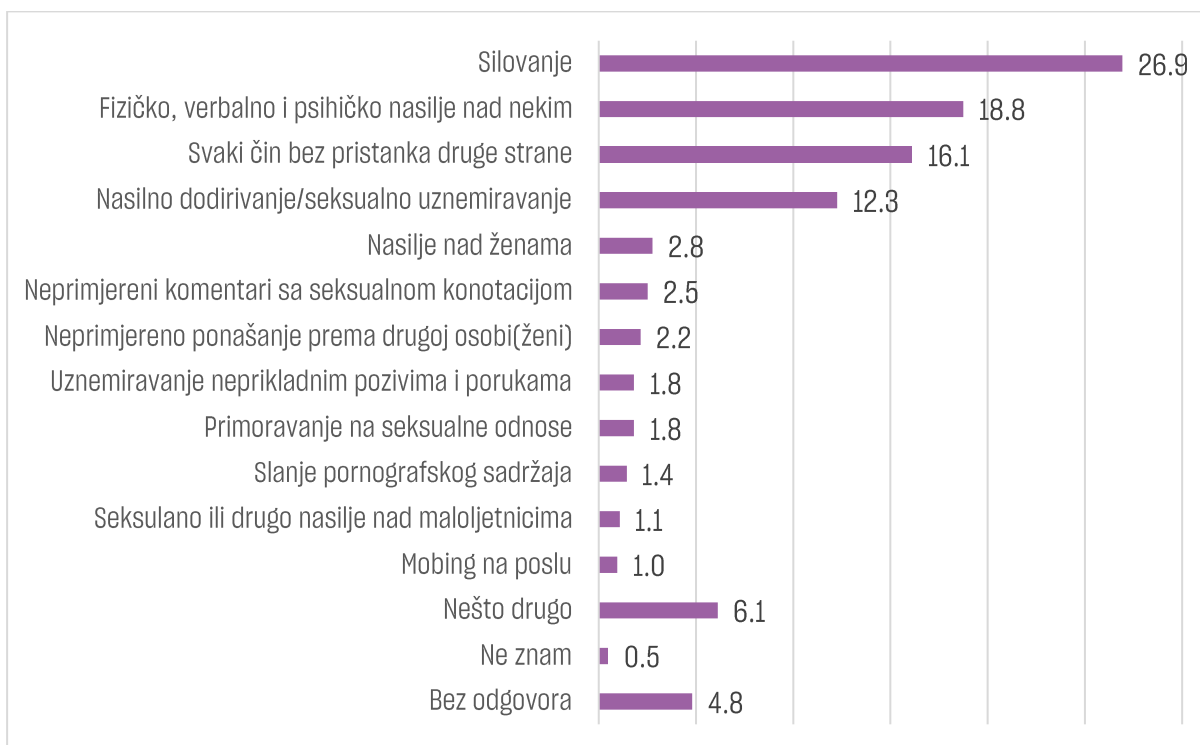

Grafik 1: Prema Vašem mišljenju, koji od navedenih oblika nasilja se najčešće događa u Crnoj Gori?

Statistički značajne razlike u pogledu percepcije dominantnog vida nasilja s obzirom na socio-demografske odlike ispitanika (pol, starost, nivo obrazovanja, regija u kojoj ispitanik živi) nisu prisutne. Takve razlike postoje jedino s obzirom na **visinu prihoda ispitanika**. Naime, što su prihodi ispitanika viši, oni češće smatraju da je psihičko nasilje dominantno. Istovremeno, što su prihodi niži, ispitanici češće percipiraju seksualno nasilje kao dominantno – tako npr. seksualno nasilje kao dominantno u Crnoj Gori vidi 14.9% osoba sa niskim primanjima, 11.4% onih sa srednjim primanjima i tek 4.3% osoba koje pripadaju grupi ispitanika sa visokim primanjima.

Kako bi otkrili percepcije građana o seksualnom nasilju, sagovornicima smo postavili pitanje **otvorenog karaktera**, tj. pitanje kod kojeg ispitanici nemaju ponuđene odgovore, te nisu ograničeni samim upitnikom. Prilikom analize, svi odgovori su kodirani u najšire moguće, interno koherentne grupe, a na grafiku su prikazane sve grupe koje su u ukupnom zbiru odgovora učestvovala sa više od 0.5%¹.

Najveći broj ispitanika, njih **26.9%**, stavlja znak jednakosti između **silovanja i seksualnog nasilja**. Nadalje, gotovo petina ispitanika seksualno nasilje povezuje sa fizičkim, verbalnim i psihičkim nasiljem, 16.1% smatra da se pod seksualnim nasiljem smatra “svaki čin bez pristanka druge strane”, dok 12.3% kao prvu asocijaciju navodi nasilno dodirivanje i seksualno uznemiravanje.

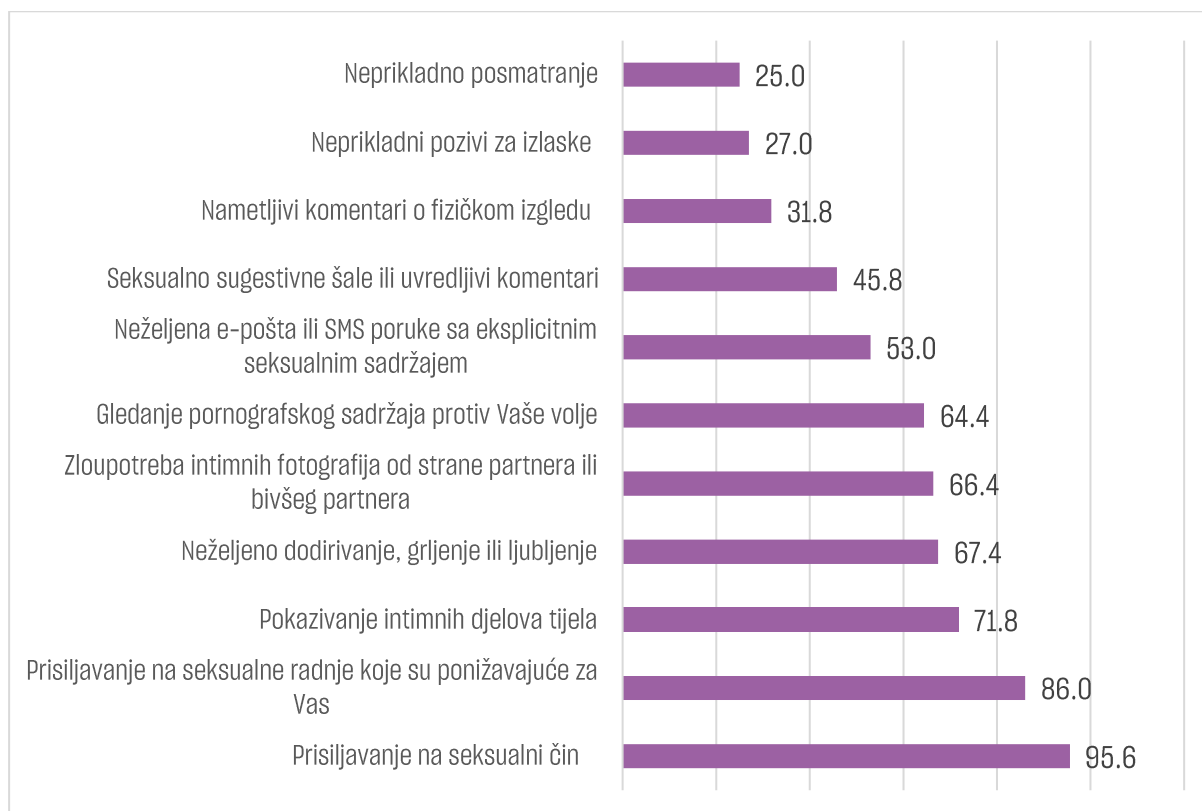

Grafik 2: Prema Vašem mišljenju, šta sve spada u seksualno nasilje?

Nakon otvorenog pitanja, ispitanicima smo ponudili i zatvoreno pitanje sa ograničenim brojem ponuđenih opcija kako bi vidjeli koje sve oblike ponašanja oni smatraju seksualnim nasiljem. **Najmanji broj ispitanika** kao

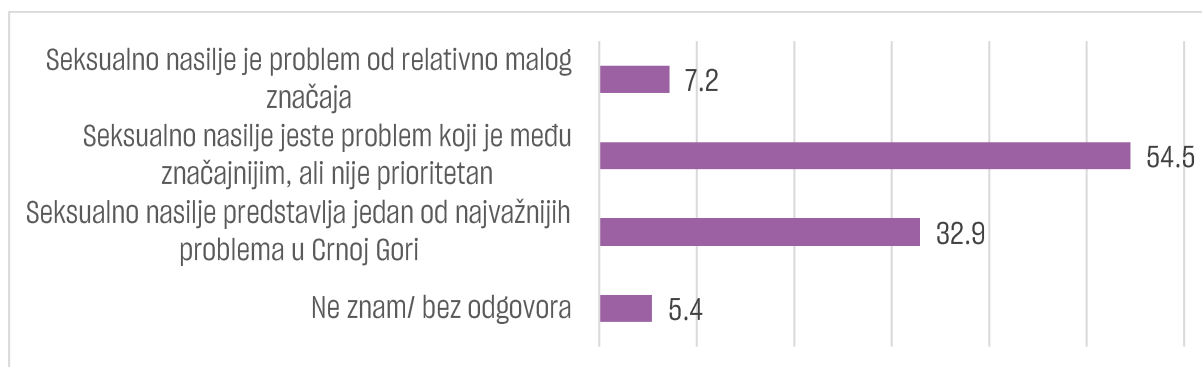
¹ U apsolutnim iznosima, s obzirom na veličinu uzorka, riječ je o četiri ili više pominjanja od strane ispitanika.

seksualno nasilje vidi neprikladno posmatranje i neprikladne pozive za izlaske - sa ovim je saglasna četvtina ispitanika. Gotovo dvije trećine ispitanika za seksualno nasilje smatraju situacije u kojima se osoba primorava da gleda pornografski sadržaj protivno njenoj volji, a isto važi za zloupotrebu intimnih fotografija te neželjeno dodirivanje, grljenje i ljubljenje. Nadalje, šest od sedam ispitanika smatra da se prisiljavanje na seksualne radnje koje su ponižavajuće za osobu može smatrati seksualnim nasiljem, dok u pogledu prisiljavanja na seksualni čin isti stav dijeli 95.6% svih ispitanika. Statistički značajne razlike u pogledu ovog pitanja prisutne su s obzirom na pol ispitanika - očekivano, žene su osjetljivije u pogledu ove teme te za svaki od navedenih oblika ponašanja češće tvrde da je riječ o seksualnom nasilju. Tako, 98.0% žena prisiljavanje na seksualni čin smatra seksualnim nasiljem, a isto važi za 93.5% muškaraca. Kod ponašanja koja imaju niži stepen poistovjećivanja sa seksualnim nasiljem, razlike su veće - tako npr. neprikladan poziv za izlazak kao seksualno nasilje posmatra svaka treća žena, ali tek svaki peti muškarac.

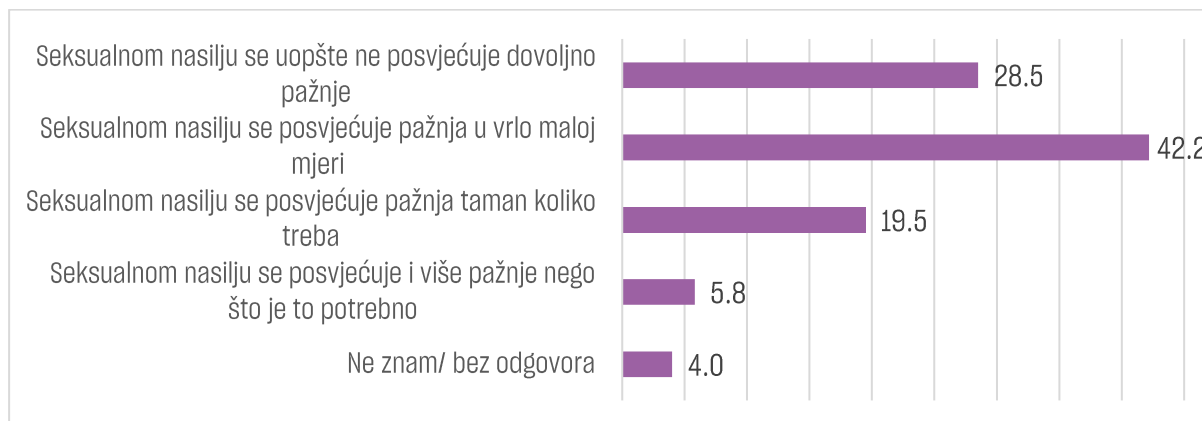
Grafik 3: Koji od navedenih oblika ponašanja Vi smatrate seksualnim nasiljem?

Nadalje, provjerili smo i u kojoj mjeri ispitanici smatraju seksualno nasilje nad ženama i djevojkama u Crnoj Gori ozbiljnim problemom. Trećina ispitanika tvrdi da je riječ o jednom od najvažnijih problema u Crnoj Gori, dok nešto više od polovine smatra da je riječ o značajnom problemu koji ipak ne zasluđuje zvanje prioritnog. Žene (35.2% njih) češće od muškaraca (30.7%) seksualno nasilje smatraju jednim od najvažnijih problema u državi. Statistički značajne razlike prisutne su još samo s obzirom na starost ispitanika. Naime, prisutna je negativna korelacija, tj. što je osoba mlađa, to u većoj mjeri vidi seksualno nasilje kao problem.

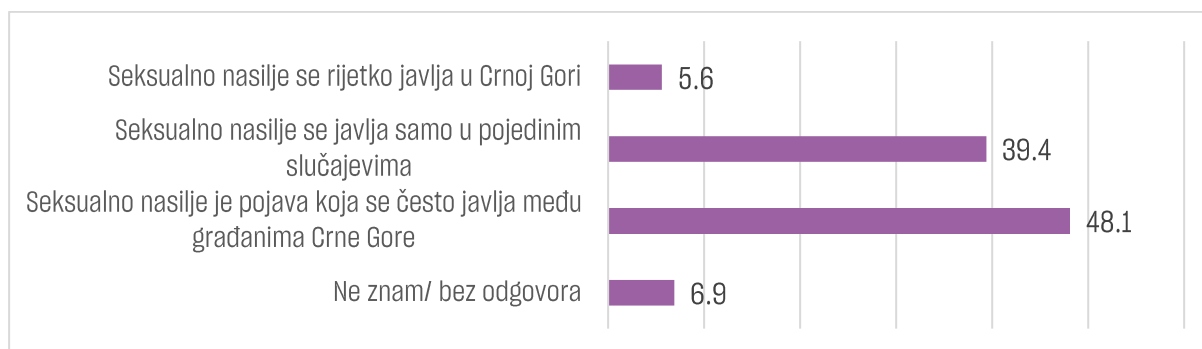
Grafik 4: Kada razmišljate o najvećim problemima sa kojima se susreće Crna Gora, šta biste rekli koliko je seksualno nasilje nad djevojkama i ženama problem danas u Crnoj Gori?

Tako značajan broj ispitanika prepoznaje seksualno nasilje kao ozbiljan problem, oni istovremeno tvrde da se ovoj temi ne posvećuje dovoljno pažnje. Tako, kumulativno 70.7% ispitanika smatra da se seksualnom nasilju uopšte ne posvećuje dovoljno pažnje ili se to radi u vrlo maloj mjeri. Istovremeno, tek petina ispitanika smatra da se o ovoj temi govori dovoljno, a svaki dvadeseti ispitanik smatra da se seksualnom nasilju posvećuje više pažnje nego što je potrebno. Statistički značajne razlike glede socio-demografskih potkategorija prisutne su još jednom isključivo s obzirom na pol ispitanika. Tako, žene znatno češće tvrde da se ovoj temi uopšte ne posvećuje pažnja - ovaj stav dijeli 34.7% žena, ali tek 22.5% muškaraca.

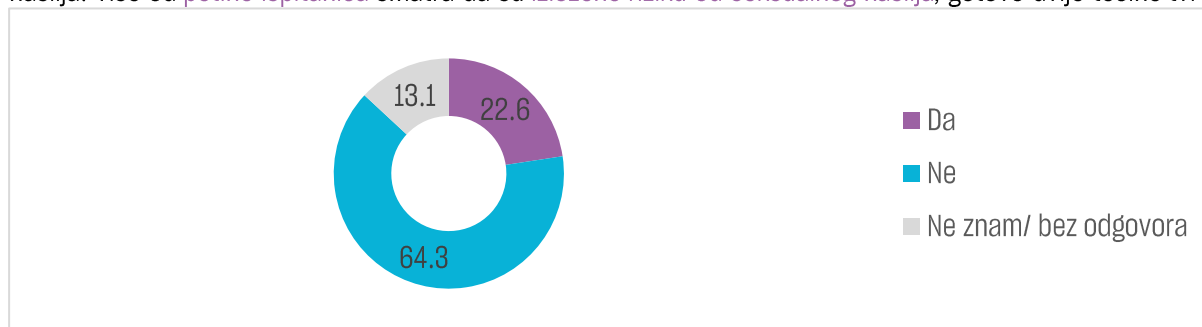
Grafik 5: A kada je riječ o tome koliko se danas govori o problemima seksualnog nasilja nad djevojkama i ženama, prema Vašem mišljenju, koliko se ovom problemu danas posvećuje pažnja u Crnoj Gori?

Ispitanike smo pitali i koliko često se, po njihovom mišljenju, seksualno nasilje javlja u Crnoj Gori. Gotovo polovina ispitanika tvrdi da se ova pojava često dešava, 39.4% smatra da je zastupljena tek u pojedinim slučajevima, dok 5.6% ispitanika smatra da se seksualno nasilje u Crnoj Gori javlja rijetko. Žene (55.9%) znatno češće od muškaraca (40.4%) smatraju da se seksualno nasilje javlja često. U pogledu starosti ispitanika je još jednom prisutna negativna korelacija - što je ispitanik mlađi, to u većoj mjeri smatra da je seksualno nasilje učestala pojava. Interesantno, statistički značajne razlike postoje i glede regije u kojoj ispitanici žive - stanovnici centra (52.4%) i sjevera Crne Gore (51.0%) znatno češće od ispitanika sa juga (35.4%) smatraju da je seksualno nasilje česta pojava.

Grafik 6: U kojoj mjeri je, po Vašem mišljenju, seksualno nasilje nad djevojkama i ženama zastupljeno u Crnoj Gori?

Nadalje, samo sa ispitanicama smo razgovarali o tome u kojoj mjeri smatraju da mogu postati žrtve seksualnog nasilja. Više od petine ispitanica smatra da su izložene riziku od seksualnog nasilja, gotovo dvije trećine tvrde

Grafik 7: Da li smatrate da ste izloženi riziku od seksualnog nasilja?

da za njih ne postoji ta opasnost, dok svaka osma ispitanica nije bila u stanju da se odredi po ovom pitanju. Takođe, što je osoba mlađa, to je njena percepcija o tome da joj prijete opasnost veća - tako, dok gotovo trećina ispitanica starosti između 18 i 34 godine smatra da su izložene riziku od seksualnog nasilja, isto važi za 23.0% ispitanica starosti od 35 do 49 godina i 14.4% onih koje su starije od 50 godina.

Sagovornice smo zamolili i da obrazlože svoj stav kroz otvoreno pitanje. Odgovori su rekodirani u šire kategorije koje su navedene u nastavku teksta, a za svaku od kategorija je navedeno i koliko je puta svaka od njih spomenuta. Najčešći razlozi zbog kojih ispitanice smatraju da su izložene seksualnom nasilju su sam karakter društva u kojem živimo i kome je nasilje inherentno, te činjenica da je svaka žena izložena ovoj pojavi. Lista razloga data je u priložu:

- Živimo u nasilnom društvu - 32 ponavljanja,
- Svaka žena je izložena i nezaštićena - 14 ponavljanja,
- Nisam sigurna, takve stvari se ne mogu predvidjeti - 12 ponavljanja,
- Mentalitet građana u Crnoj Gori - 11 ponavljanja,
- Žena sam/ mlada sam/ atraktivna sam - 10 ponavljanja,
- Zbog prirode posla - 4 ponavljanja,
- Već sam bila žrtva seksualnog nasilja - 3 ponavljanja,
- Previše je alkohola, a on podstiče na to - 2 ponavljanja.

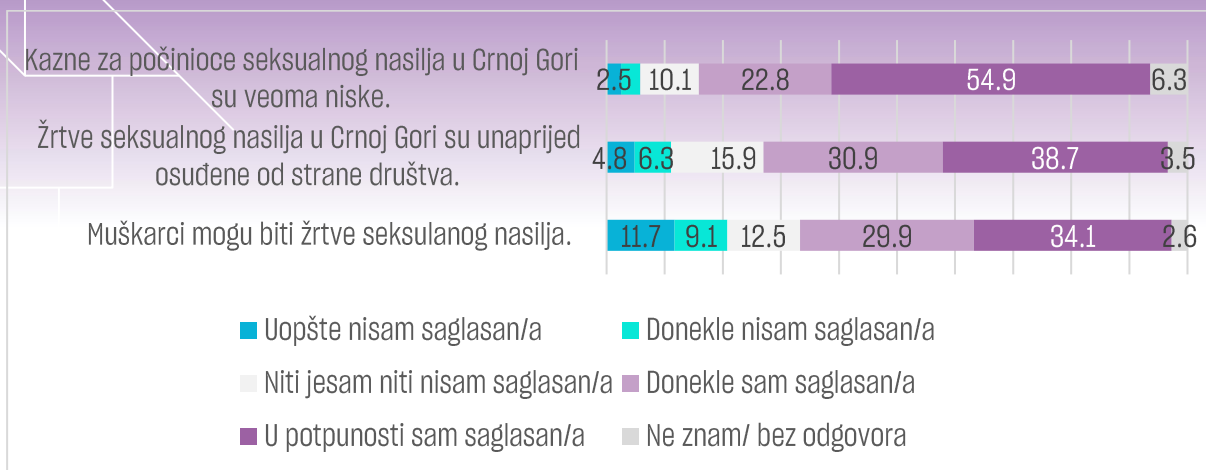
Među razlozima zbog kojih ispitanice smatraju da ne mogu postati žrtve seksualnog nasilja ističu se stavovi o tome da se seksualno nasilje u njihovom komšiluku ne dešava, da su dovoljno bezbjedne u sredini u kojoj žive i da im se to ne može desiti jer ni ranije nikada nisu bile žrtve seksualnog nasilja. Lista razloga data je u priložu:

- Živim u sredini u kojoj se to ne dešava/toga nema kod nas - 48 ponavljanja,
- Osjećam se bezbjedno - 42 ponavljanja,
- Nisam nikada bila žrtva seksualnog nasilja - 37 ponavljanja,
- Biram mjesta na koja izlazim/gdje radim - 30 ponavljanja,
- Ne dajem povoda za to - 28 ponavljanja,
- Imam normalno društvo - 26 ponavljanja,
- Starija sam, iskusnija osoba - 12 ponavljanja,
- Zaštićena sam jer imam partnera - 11 ponavljanja,
- Mogu da se odbranim - 8 ponavljanja,

U nastavku slijedi analiza tri grupe pitanja koja su usko vezana za percepciju seksualnog nasilja u Crnoj Gori. S obzirom na osjetljivost teme i želju projektnog tima da ispitanici iskažu svoje stvarne stavove, a ne da daju društveno poželjne odgovore, anketari su koristili određene kontrolne mehanizme. Prije svega, u djelovima upitnika vezanim za najosjetljivija pitanja (što je slučaj ovdje), anketar je za zadatak imao da ispitanicima preda tablet, zamoli ih ih da pažljivo pročitaju pitanja i ponudene odgovore ta da zabilježe odgovor u skladu sa sopstvenim stavovima. Na kraju sekcije osjetljivih pitanja, ispitanik bi na tabletu dobio obavještenje da vrati tablet anketaru kako bi nastavili sa anketom. Na taj način, obezbjeđena je ne samo veća tačnost odgovora, već je ispitanicima garantovan dodatni nivo anonimnosti.

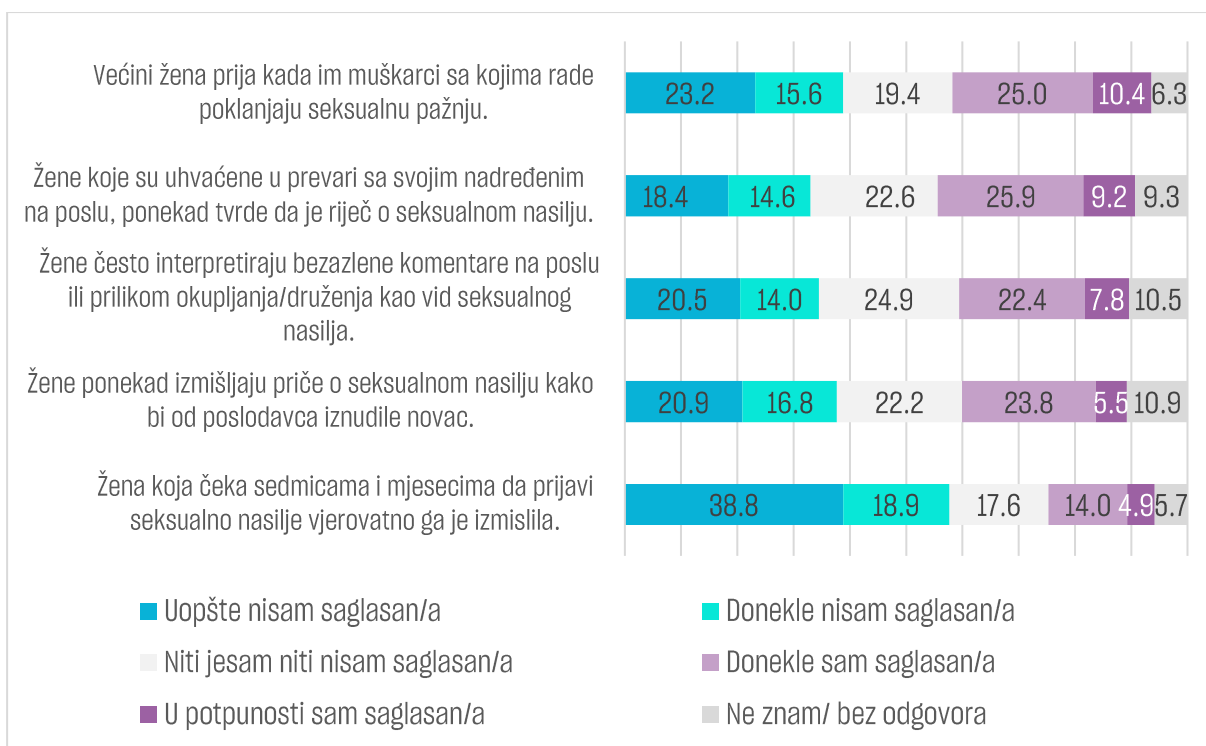
Od dva stava vezana za seksualno nasilje koja su navedena u tabeli ispod, veći broj ispitanika je saglasan sa time da su **kazne za počinioce seksualnog nasilja veoma niske** - kumulativno, sa ovim stavom saglasno je 77.7% ispitanika, 54.9% u potpunosti saglasno i 22.8% donekle saglasno. Statistički značajne razlike u pogledu ovog stava postoje jedino s obzirom na pol i regiju u kojoj ispitanik živi. Dok je 61.6% žena u potpunosti saglasno da su kazne preblage, isto tvrdi tek 48.1% muškaraca. Istovremeno, 70.1% ispitanika iz centralne regije je u potpunosti saglasno sa time da su kazne za počinioce preblage, a to važi samo za 46.5% ispitanika sa sjevera i 34.1% iz primorskog djela Crne Gore.

Nadalje, **kumulativno 69.6%** ispitanika smatra da su **žrtve seksualnog nasilja unaprijed osuđene od strane društva**. I sa ovim stavom su žene saglasne (44.5%) češće od muškaraca (33.2%).

Grafik 8: Na osnovu onoga što ste vidjeli, čuli ili pročitali, u kojoj mjeri biste se složili sa sljedećim tvrdnjama?

Sljedeće pitanje bilo je vezano za mitove u pogledu seksualnog nasilja. Ispitanicima smo predstavili pet tvrdnji i zamolili ih da iskažu svoje mišljenje o njima. Kumulativno, najveću saglasnost su ispitanici iskazali sa tvrdnjama da većini žena prija kada im kolege na poslu poklanjaju seksualnu pažnju (35.4%) i da se žene uhvaćene u prevari sa svojim nadređenim ponekad brane tvrdeći da je riječ o seksualnom nasilju (35.1%). Istovremeno, to su i jedine dvije tvrdnje iz ove grupe kod kojih je broj ispitanika koji su saglasni sa njima veći od onih koji im se protive.

Grafik 9: Na osnovu onoga što ste vidjeli, čuli ili pročitali, u kojoj mjeri biste se složili sa sljedećim tvrdnjama?

Mišljenje o ovim tvrdnjama se značajno razlikuje s obzirom na socio-demografske odlike ispitanika. Konkretno, muškarci su u većoj mjeri saglasni sa njima u odnosu na žene. Tako npr. čak 24.1% muškaraca smatra da je žena najvjerovatnije izmislila seksualno nasilje ako je sedmicama i mjesecima čekala da ga prijavi, dok je sa ovom tvrdnjom saglasno 13.9% žena. Podaci za ovu i ostale tvrdje iz grafika br. 8, ukršteni sa polom ispitanika, prikazani su u tabeli ispod.

Tvrđnja	Muškarci	Žene
Većini žena prija kada im muškarci sa kojima rade poklanjaju seksualnu pažnju.	44.8	25.9
Žene koje su uhvaćene u prevari sa svojim nadređenim na poslu, ponekad tvrde da je riječ o seksualnom nasilju.	42.7	27.7

Žene često interpretiraju bezazlene komentare na poslu ili prilikom okupljanja/druženja kao vid seksualnog nasilja.	34.0	26.2
Žene ponekad izmišljaju priče o seksualnom nasilju kako bi od poslodavca iznudile novac.	34.5	23.7
Žena koja čeka sedmicama i mjesecima da prijavi seksualno nasilje vjerovatno ga je izmislila.	24.1	13.9

Tabela 1: Kumulativni % ispitanika koji su donekle ili u potpunosti saglasni sa navedenim tvrdnjama, ukršten sa polom ispitanika

Kako bi na efikasniji način prikazali ostale razlike, od pet gore navedenih stavova kreirali smo **kompozitnu varijablu**² koja mjeri **indeks saglasnosti sa mitovima o seksualnom nasilju**. Nova varijabla nastala je tako što su ponudeni odgovori³ rekodirani na taj način da skor 1 označava potpuno neslaganje sa predstavljenim mitovima o seksualnom nasilju, a skor 5 potpunu saglasnost sa njima.

Kada govorimo o ukupnoj vrijednosti indeksa, zabilježen je skor 2.69 na skali od 1 do 5. Kada je riječ o pojedinim socio-demografskim potkategorijama, vrijednosti indeksa u pogledu pola ispitanika prate rezultate koje smo dobili kroz deskriptivnu statistiku prikazanu u tabeli br.1 – tako, vrijednost indeksa za osobe muškog pola iznosi 2.94, a za žene 2.43 što još jednom ukazuje na činjenicu da **muškarci u većoj mjeri izražavaju saglasnost sa datim mitovima**. Takode, primjetno je da postoji pozitivna korelacija između vrijednosti indeksa i starosti ispitanika – što je ispitanik stariji, to je vrijednost indeksa (i saglasnost sa mitovima o seksualnom nasilju) veća.

Vrijednost indeksa na sjeveru i jugu zemlje je gotovo istovjetna, dok je znatno manja u centralnoj regiji. Za razliku od starosti ispitanika između saglasnosti sa mitovima sa jedne strane i visine prihoda i nivoa obrazovanja sa druge postoji negativna korelacija – osobe nižih prihoda i nižeg obrazovanja su u većoj mjeri saglasne sa navedenim mitovima.

Indeks saglasnosti sa mitovima o seksualnom nasilju		TOTAL	
			2.69
Pol	Muški		2.94
	Ženski		2.43
Starost	18–34 godina		2.42
	35–49 godina		2.74
	50–65 godina		2.97
Regija	Jug		2.93
	Centar		2.42
	Sjever		2.94
Prihodi	Niski prihodi		3.04
	Srednji prihodi		2.60
	Visoki prihodi		2.42
Nivo obrazovanja	Osnovna škola ili manje		3.16
	Srednja stručna sprema		2.78
	Viša i visoka stručna sprema		2.40

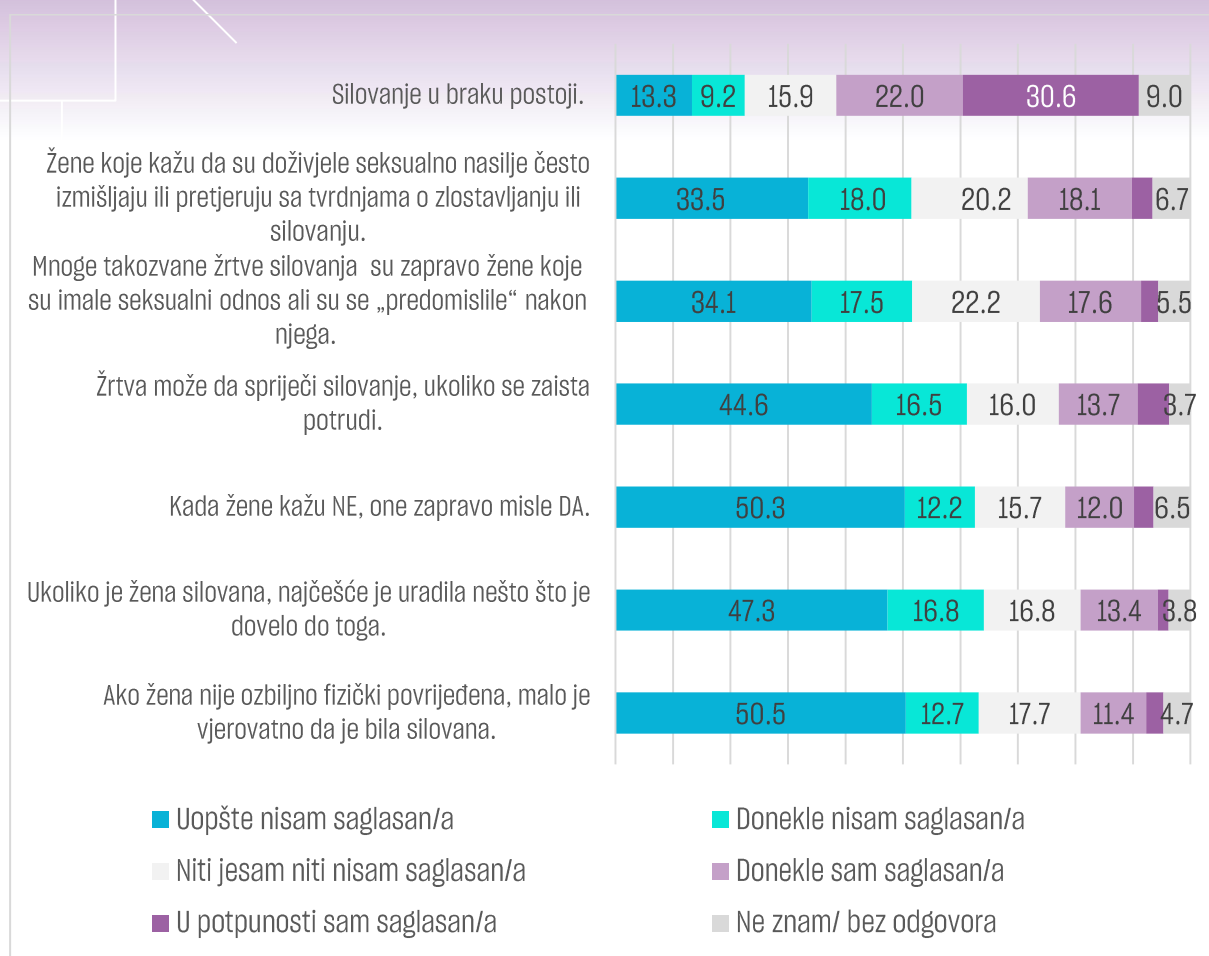
Tabela 2: Indeks saglasnosti sa mitovima o seksualnom nasilju ukršten sa socio-demografskim varijablama

Treća grupa pitanja u ovoj sekciji upitnika koju su ispitanici takode sami popunjavali posvećena je **mitovima vezanim za silovanje** kao oblik seksualnog nasilja. Ispitanicima smo predstavili sedam tvrdnji od kojih su najveću saglasnost imali u pogledu tvrdnje da **silovanje može postojati i u braku** – sa time je kumulativno **saglasno 52.6%** ispitanika. Istovremeno, treba istaći i da veliki broj ispitanika nije saglasan sa ovom tvrdnjom – naime, svaki peti ispitanik smatra da u braku ne može doći do silovanja. Nadalje, znatan broj ispitanika je saglasan sa tvrdnjom da žene koje kažu da su doživjele seksualno nasilje često pretjeruju sa tvrdnjama o zlostavljanju (21.7%), da su mnoge takozvane žrtve silovanja zapravo one žene koje su željele seksualni odnos

² Kompozitne varijable su obično dobar način da se složene ideje i koncepti prikažu u obliku nove, jedinstvene varijable. Kompozitna varijable stvaraju se kombinovanjem dvije ili više pojedinačnih varijabli. Budući da su izvedene iz pojedinačnih, jednodimenzionalnih varijabli, mogu pružiti novi, bogatiji uvid u podatke i razmišljanje ispitanika.

³ Isključujući odgovor “ne znam/bez odgovora”

ali su se „predomislile“ nakon njega (20.6%). Dodatno, petina ispitanika smatra da žrtva može da spriječi silovanje ukoliko se zaista potruđi, a sedmina da iako žena kaže „NE“, ona zapravo misli „DA“.

Grafik 10: Na osnovu onoga što ste vidjeli, čuli ili pročitali, u kojoj mjeri biste se složili sa sljedećim tvrdnjama?

Kao i kod prethodne grupe pitanja, i ovdje smo odgovore ispitanika ukrstili sa njihovim polom. Tako npr. muškarci (26.0%) češće od žena (19.2%) smatraju da silovanje u braku ne postoji. Saglasnost sa ostalim tvrdnjama iz tabele br. 9 prikazana je u tabeli ispod.

Tvrđnja	Muškarci	Žene
Žene koje kažu da su doživjele seksualno nasilje često izmišljaju ili pretjeruju sa tvrdnjama o zlostavljanju ili silovanju.	26.2	16.4
Mnoge takozvane žrtve silovanja su zapravo žene koje su imale seksualni odnos ali su se „predomislile“ nakon njega.	25.4	15.3
Žrtva može da spriječi silovanje, ukoliko se zaista potruđi.	23.1	14.7
Kada žene kažu NE, one zapravo misle DA.	19.0	11.5
Ukoliko je žena silovana, najčešće je uradila nešto što je dovelo do toga.	18.8	11.3
Ako žena nije ozbiljno fizički povrijeđena, malo je vjerovatno da je bila silovana.	15.0	13.4

Tabela 3: Kumulativni % ispitanika koji su donekle ili u potpunosti saglasni sa navedenim tvrdnjama, ukršten sa polom ispitanika

I u pogledu ovog pitanja kreirali smo novu kompozitnu varijablu nazvanu indeks saglasnosti sa mitovima o silovanju kao obliku seksualnog nasilja. Indeks je kreiran na isti način kao i u prethodnom slučaju, uz jedan izuzetak u pogledu tvrdnje “Silovanje u braku postoji.”⁴

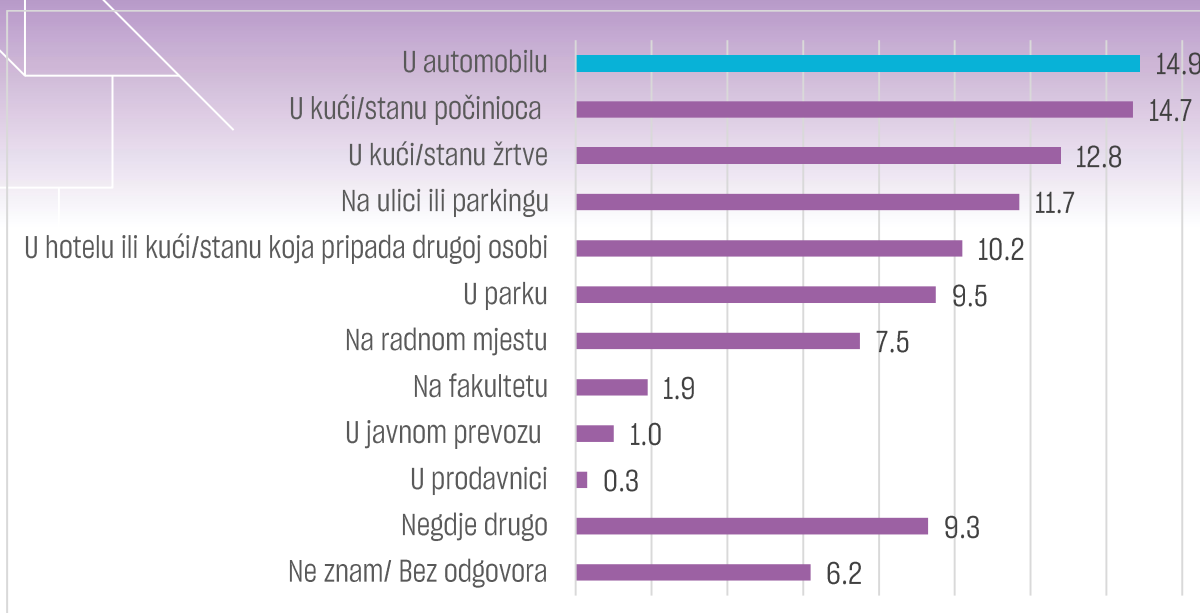
Prosječna vrijednost ovog indeksa iznosi 2.20 na skali od 1 do 5, što ukazuje na činjenicu da je nivo saglasnosti sa navedenim mitovima niži u odnosu na opšte mitove o seksualnom nasilju prikazane ranije. Vrijednost indeksa za pojedine socio-demografske kategorije ispitanika predstavljena je u tabeli ispod i prati odnose koje smo opisali ranije. Naime, **veći nivo saglasnosti sa mitovima o silovanju imaju muškarci, osobe starije od 50 godina, niže obrazovane osobe i osobe nižih primanja, te ispitanici sa juga i sjevera Crne Gore u odnosu na one koji žive u centralnom regionu.**

Indeks saglasnosti sa mitovima o silovanju kao obliku seksualnog nasilja		
		TOTAL
		2.20
Pol	Muški	2.38
	Ženski	2.01
Starost	18–34 godina	2.04
	35–49 godina	2.21
	50–65 godina	2.38
Regija	Jug	2.49
	Centar	1.93
	Sjever	2.41
Prihodi	Niski prihodi	2.37
	Srednji prihodi	2.16
	Visoki prihodi	2.08
Nivo obrazovanja	Osnovna škola ili manje	2.77
	Srednja stručna sprema	2.24
	Viša i visoka stručna sprema	2.01

Tabela 4: Indeks saglasnosti sa mitovima o silovanju kao obliku seksualnog nasilja ukršten sa socio-demografskim varijablama

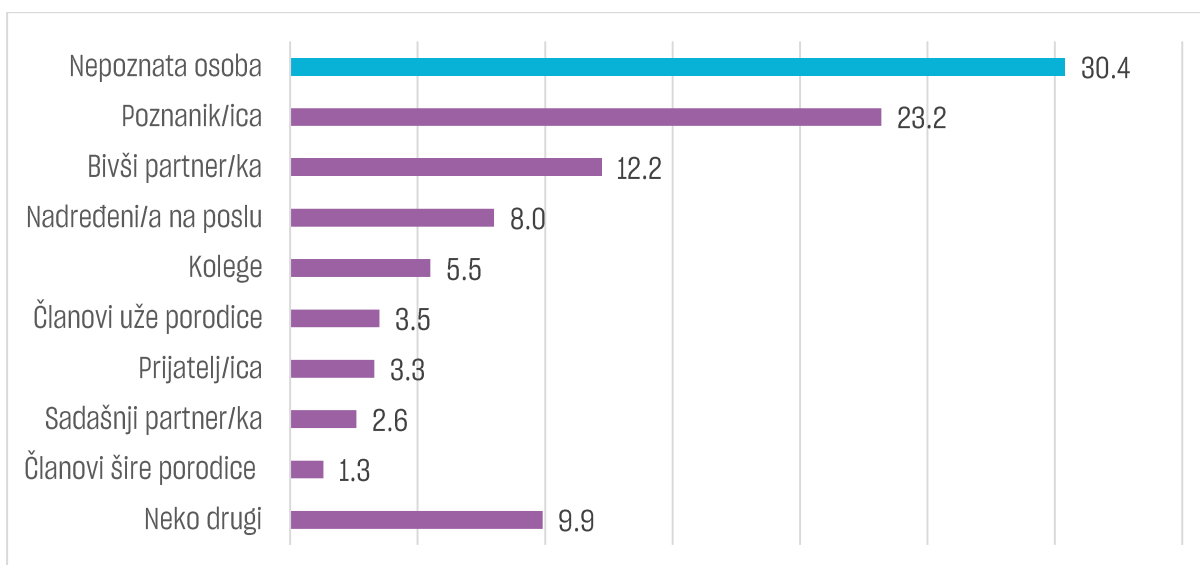
Interesovala nas je i percepcija ispitanika o tome **gdje najčešće dolazi do seksualnog nasilja**. Gotovo istovjetan broj ispitanika, oko 15%, smatra da se seksualno nasilje najčešće dešava **u automobilu ili u stambenom objektu koji pripada počiniocu**. Svaki osmi ispitanik smatra da se ova vrsta nasilja dominantno dešava u kući/stanu žrtve, svaki deveti prednost daje ulici ili parking prostoru, a svaki deseti ističe da je riječ o hotelskom prostoru ili stambenom objektu koji pripada nekoj drugoj osobi. Budući da je gotovo desetina ispitanika odabrala opciju “negdje drugo”, analizirali smo i odgovore na dodatno otvoreno pitanje koje je postavljeno samo njima. Većina ispitanika iz ove grupe smatra da se seksualno nasilje može desiti bilo gdje, odnosno na onom mjestu koje počinitelj odabere.

⁴ Ova varijabla je morala biti rekonstruirana, tj. osa odgovora zarotirana tako da vrijednost „5“ bude pretvorena u „1“, vrijednost „4“ u „2“, vrijednost „2“ u „4“ i vrijednost „1“ u „5“. To je učinjeno iz razloga što je potpuna saglasnost sa svakim od preostalih šest mitova iskazana ocjenom „5“ (u potpunosti saglasan) dok je saglasnost sa mitom u pogledu gore navedene varijable označena ocjenom „1“ (uopšte nisam saglasan).

Grafik 11: Gdje se, prema Vašem mišljenju, seksualno nasilje najčešće događa?

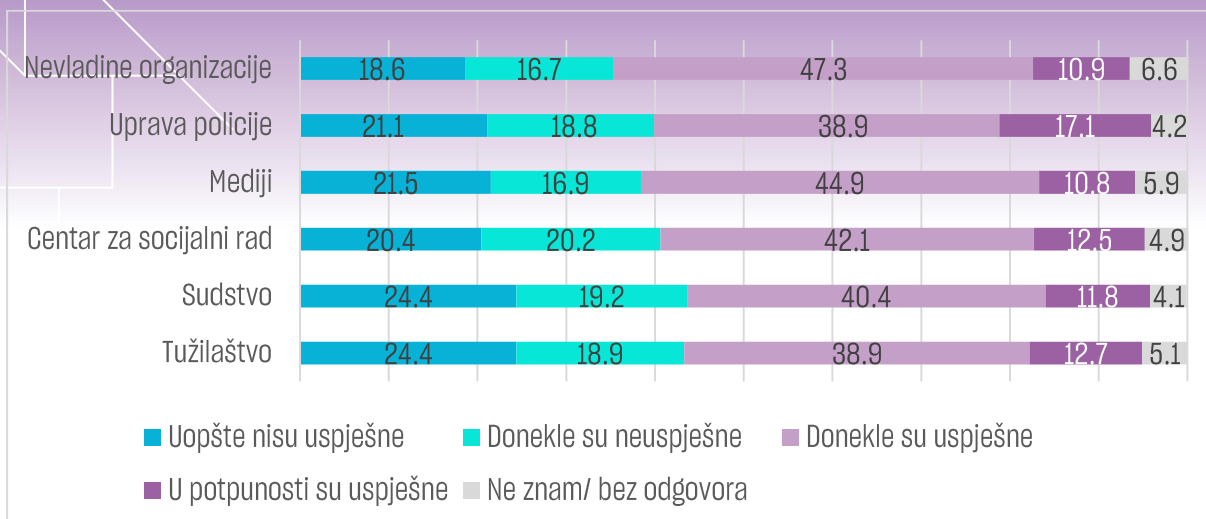
Kao počinioca seksualnog nasilja ispitanici ističu osobe koje **nisu pretjerano bliske sa žrtvom** - tako, gotovo trećina ispitanika smatra da su počinioci najčešće osobe koje žrtva ne poznaje, dok četvrtina smatra da se najčešće radi o poznaniku. Nadalje, 12.2% ističe bivšeg partnera/ku kao potencijalne počinioca, a 8.0% smatra da se najčešće radi o nadređenom na poslu. Od onih koji su odabrali opciju "neko drugi" većina ispitanika ističe da se sa podjednakom mogućnošću može raditi o osobama koje pripadaju svakoj od grupa navedenih u grafiku ispod, ali da su to vrlo često osobe koje žrtva poznaje, tj. u koje ima povjerenja.

Grafik 12: Ko su, prema Vašem mišljenju, najčešće počinioci seksualnog nasilja?

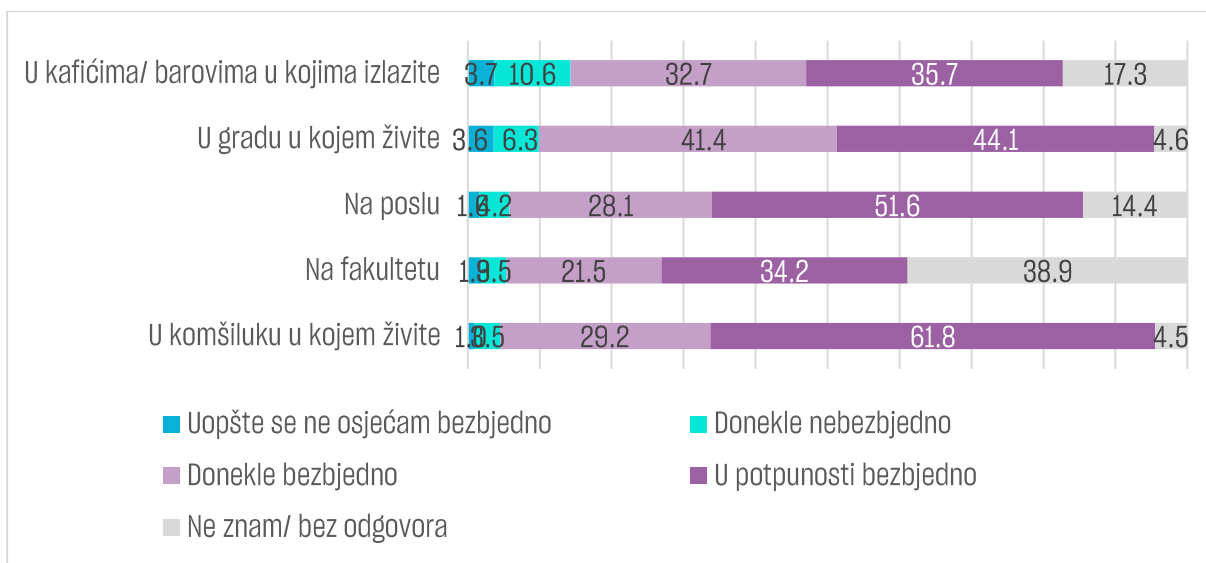
Interesantno je primijetiti da u pogledu posljednja dva pitanja statistički značajne razlike s obzirom na socio-demografski profil ispitanika nisu prisutne.

Nevladine organizacije su ocijenjene kao organizacije koje su **najuspješnije u borbi protiv seksualnog nasilja** - sa ovom tvrdnjom saglasno je kumulativno 58.2% ispitanika, 10.9% u potpunosti saglasno i 47.3% donekle saglasno. Istovremeno, najmanje povjerenje u ovoj oblasti pruženo je institucijama koje su zadužene za podizanje optužnice donošenje presude. Ipak, vrijedi dodati da razlike u ocjeni svih entiteta navedenih u tabeli ispod nisu velike - tako, radnje sudskih organa kao uspješne ocjenjuje 52.2% ispitanika, dok u pogledu tužilaštva isto važi za 51.6% njih.

Grafik 13: U kojoj mjeri smatrate da su sljedeće institucije, organizacije ili grupe u Crnoj Gori **USPJEŠNE** kada je borba protiv seksualnog nasilja u pitanju:

Posljednje pitanje u ovom dijelu izvještaja posvećeno je tome u kojoj mjeri se ispitanici osjećaju bezbjedno od seksualnog nasilja u okruženju u kojem se kreću. Budući da je seksualno nasilje dominantno usmjereno prema osobama ženskog pola, odlučili smo da u analizu ovog pitanja uključimo samo ispitanice. Tako, u pogledu seksualnog nasilja djevojke i žene se najmanje bezbjedno osjećaju u kafićima i barovima u koje izlaze – ukupno, nebezbjedno se osjeća svaka sedma ispitanica. Svaka deseta tvrdi da se ne osjeća bezbjedno u gradu u kojem živi, dok se 5.8% ispitanica ne osjeća bezbjedno na svom poslu.

Grafik 14: U kojoj mjeri se osjećate bezbjednim od seksualnog nasilja:

Eksperimentalni dizajn

Kao što je već ranije najavljeno, u upitnik je uključen i specifičan **eksperimentalni dizajn** kreiran za potrebe projekta. Na početku je izvršena **eksperimentalna randomizacija**, tj. ispitanici su nasumično podijeljeni u dvije grupe na koje je primjenjen eksperimentalni tretman. U oba slučaja, ispitanicima je predstavljen **kratak tekst**⁶ od oko 150 riječi koji opisuje **hipotetički susret** između momka Marka i djevojke Marije na kućnoj žurci njihovog zajedničkog prijatelja. Nakon zajedničkog druženja između Marka i Marije dolazi do incidenta vezanog za potencijalni primjer seksualnog nasilja. Tekstovi koji su predstavljeni ispitanicima su gotovo istovjetni, a jedina **razlika ogleda se u ličnosti žrtve i počinioca** – u prvom tekstu Marko je pokušao da izvrši seksualno nasilje nad Marijom, dok je u drugom tekstu Marija predstavljena kao počinioc, a Marko kao žrtva. Nakon samog teksta, pripadnici svake grupe su morali da odgovore na nekoliko dodatnih pitanja vezanih za eksperiment.

⁶ Dvije verzije teksta koje su predstavljene ispitanicima su navedene u aneksima.

Analizu dobijenih odgovora počeli smo provjerom da li je procedura eksperimentalne randomizacije kojom su ispitanici podijeljeni u dvije grupe uspješno sprovedena. Procedura je bila uspješna⁶ i kao rezultat pružila balansiranu kontrolu i kreirala grupe bez značajnijih razlika u pogledu demografskih karakteristika (pol, starost, obrazovanje, visina prihoda, regija u kojoj ispitanik živi itd.).

Nakon samog teksta, ispitanicima su ponuđena tri seta pitanja prikazana u tabeli ispod.

Naziv indeksa	Tekst pitanja
Indeks krivice žrtve	Žrtva se može okriviti za događaj.
	Žrtva je mogla spriječiti događaj.
	Žrtva je isprovocirala ponašanje počinioca.
Indeks krivice počinioca	Počinilac se može okriviti za događaj.
	Žrtva bi trebala događaj da prijavi policiji.
	Počinilac bi trebao da bude krivično gonjen.
Da li je događaj primjer seksualnog nasilja?	U kojoj mjeri ste saglasni sa sljedećim stavom? – Događaj iz priče koju ste pročitali je primjer seksualnog nasilja.

Tabela 5: Pitanja korišćena za gradnju indeksa za eksperimentalni dizajn

Uz svako pitanje je za odgovor ponuđena petostepena skala, gdje vrijednost „1“ označava da se ispitanik uopšte ne slaže sa datom tvrdnjom, dok ocjena „5“ podrazumijeva potpunu saglasnost. Od prva dva seta kreirane su i dvije kompozitne varijable:

- **Indeks krivice žrtve** - ukazuje na to uolikoj mjeri ispitanik pripisuje krivicu za događaj žrtvi,
- **Indeks krivice počinioca** - ukazuje na to uolikoj mjeri ispitanik pripisuje krivicu za događaj počiniocu.

Vrijednosti indeksa su prikazane u tabeli i razdvojene su po polovima. Primjetno je da su vrijednosti indeksa krivice žrtve najniže u pogledu tri seta pitanja prikazana ispod. Ipak, indeks je nešto viši u slučajevima kada je žrtva osoba ženskog pola, što može ukazivati na prisustvo mita o tome da je žena svojim ponašanjem isprovocirala ponašanje počinioca ili da ga je jasnim odbijanjem mogla spriječiti. Nadalje, primjetno je da oba pola nešto rjeđe krivicu pripisuju žrtvi svog pola - tako, u slučaju kada je žrtva žena, indeks krivice žrtve je veći među muškom populacijom, a kada je žrtva muškarac veći je među ispitanicama. Ipak, u oba slučaja razlike nisu statistički značajne.

Indeks krivice počinioca je u svim slučajevima veći od indeksa krivice žrtve - ovom se licu, bez obzira na pol pripisuje glavna krivica za događaj opisan u tekstu koji su čitali ispitanici. Ipak, indeks je znatno viši kada je muškarac počinilac, nego kada je počinilac žena. To ukazuje na činjenicu da su proces socijalizacije i definisanje rodni uloga imali uticaj da situacije u kojima je žena agresor budu minimalizovane budući da izlaze iz unaprijed utvrđenih okvira. Dodatno, primjetno je da, bez obzira na pol žrtve, ispitanice češće tvrde nego ispitanici tvrde da je počinilac kriv.

Na kraju, bez obzira na pol žrtve, žene češće tvrde da je ponašanje opisano u tekstu uključenom u eksperiment primjer seksualnog nasilja. U slučajevima kada je žrtva žena, ispitanici oba pola češće tvrde da je opisano ponašanje primjer seksualnog nasilja nego kada je žrtva muškarac. Interesantno, kod ovog pitanja primjećujemo i jedinu razliku (unutar tretman grupe) koja je statistički relevantna - naime, muškarci (2.66) izrazito rjeđe od žena (3.11) smatraju da muškarac iz ponuđene priče jeste bio žrtva nasilja.

Pol ispitanika	Žena žrtva			Muškarac žrtva		
	Muškarac	Žena	Total	Muškarac	Žena	Total
Indeks krivice žrtve	2.28	2.26	2.27	2.17	2.20	2.19

⁶ Prvi tekst u kojem je Marko počinilac pročitalo je 400 ispitanika oba pola, a tekst u kojem je počinilac Marija pročitalo je 380 ispitanika.

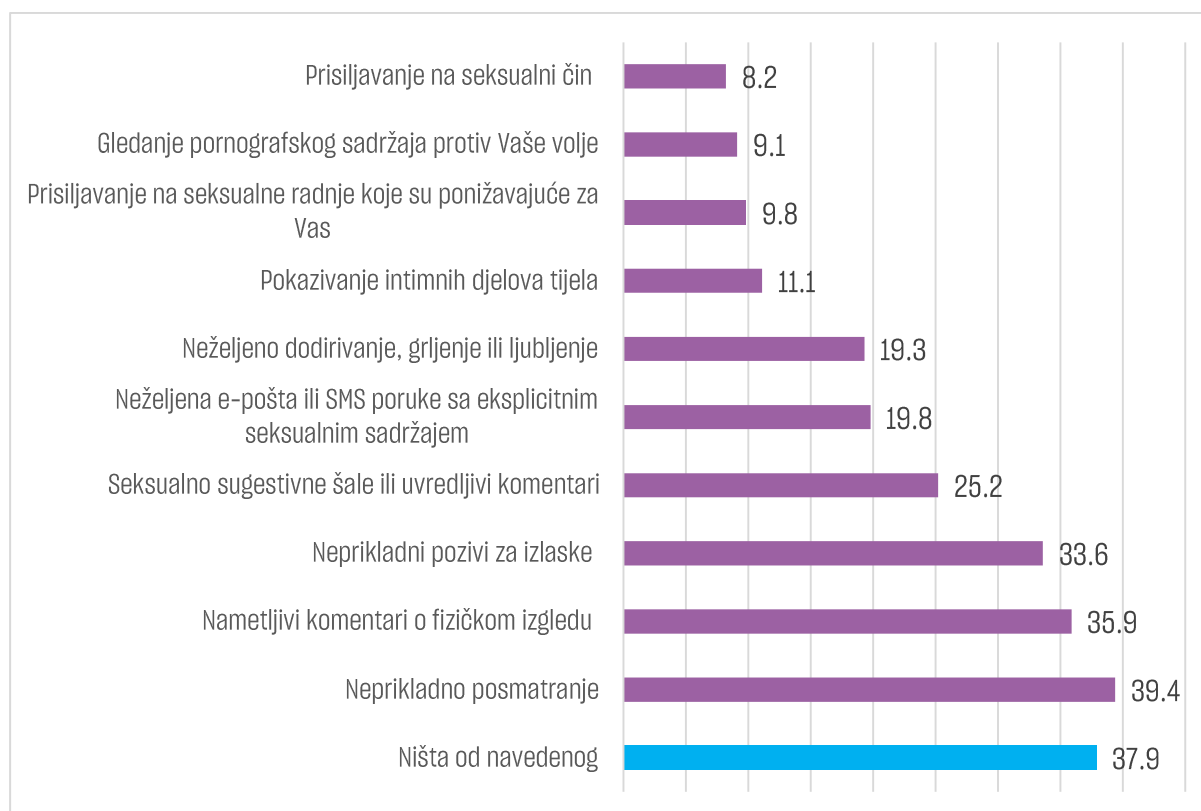
Indeks krivice počinioca	3.36	3.44	3.41	2.56	2.76	2.66
Da li je događaj primjer seksualnog nasilja?	3.41	3.50	3.45	2.66	3.11	2.88

Tabela 6: Aritmetičke sredine indeksa i odgovora o percepciji dešavanja opisanih u sklopu eksperimentalnog tretmana

Iskustvo ispitanica sa slučajevima seksualnog nasilja

Budući da se izvještaj dominantno odnosi na seksualno nasilje nad ženama i djevojkama, u ovom poglavlju koje se tiče ličnih iskustava sa slučajevima seksualnog nasilja analiziraćemo **isključivo odgovore date od strane osoba ženskog pola** koje su bile dio uzorka. Dodatno, pošto je riječ o najosjetljivijem dijelu upitnika koji zadire duboko u intimu ispitanica, većinu pitanja iz ove sekcije su ispitanice popunjavale same, na način pojašnjen u uvodnom poglavlju.

Analizu smo započeli od pitanja da li su od svoje 15. godine ispitanice doživjele neki od oblika ponašanja koji su prikazani u grafiku ispod. **Gotovo dvije petine** ispitanica tvrdi da **nisu doživjele nijedno od navedenih ponašanja**. Od onih koje su doživjele neki od navedenih oblika ponašanja, najveći broj ispitanica (39.4%) tvrdi da su od svoje 15. godine barem jednom doživjele da ih neko neprikladno posmatra. Nadalje, trećina ispitanica je svjedočila nametljivim komentarima o svom izgledu i neprikladnim pozivima za izlaske, četvrtina je doživjela seksualno sugestivne šale na svoj račun, a petina neželjeno dodirivanje i ljubljenje kao i poruke sa eksplicitnim seksualnim sadržajem. Na drugom kraju skale nalaze se najekstremnija ponašanja koja su takođe doživljena od strane nemalog broja ispitanica – tako, gotovo jedna od deset ispitanica je istakla da je **doživjela gledanje pornografskog sadržaja protiv svoje volje, kao i prisiljavanje na seksualni čin i druge seksualne radnje koje su za nju bile ponižavajuće**.

Grafik 15: Da li ste, od svoje 15. godine pa sve do danas doživjeli nešto od sljedećeg?

Nakon što su dale odgovor na prethodno, ispitanicama je bilo upućeno pitanje o tome da li su ikada doživjele neki vid seksualnog nasilja. Od ukupnog broja, njih **6.7%** tvrdi da su **seksualno nasilje doživjele u više navrata**, a dodatnih **13.2%** tvrdi da su **žrtve bile u jednom navratu**. Kumulativno, gotovo svaka peta ispitanica tvrdi da je doživjela neki vid seksualnog nasilja. Statistički značajne razlike postoje samo u pogledu regije u kojoj ispitanice žive – tako, kumulativno **28.1%** sagovornica sa juga tvrdi da su jednom ili u više navrata doživjele seksualno nasilje, a isto važi za **18.8%** stanovnica centralne i **15.3%** sjeverne regije.

Grafik 16: Da li ste Vi lično doživjeli neki vid seksualnog nasilja?

Ovaj podatak je donekle kontradiktoran informacijama navedenim u prethodnom grafiku. Naime, dok je nešto manje od 40.0% ispitanica navelo da nisu doživjele neko od ponašanja navedenih u grafiku br. 15, znatno veći broj (80.1%) ispitanica tvrdi da nisu doživjele seksualno nasilje. Pronalazimo dva razloga za razliku ove veličine.

Prije svega, neke od doživljenih oblika ponašanja iz grafika br. 15 ispitanice mogu **posmatrati kao ponašanje koje se ne mora nužno podvesti pod seksualno nasilje**. Potvrdu ovog argumenta imamo u podacima koji prate grafik br. 3 – naime, jedino 70.6% ispitanica seksualnim nasiljem smatra neželjeno dodirivanje i ljubljenje iako je ovo ponašanje tipski primjer ovog vida nasilja.

Nadalje, cifru prikazanu u grafiku br. 16 treba uzeti sa rezervom, jer se ne smije iz vida izgubiti činjenica o tzv. „sivoj brojci” prisutnoj kod svih istraživanja usmjerenih na pojavne oblike nasilja. Podaci dobijeni na osnovu kvantitativnih istraživanja nalaze se najčešće u sredini – vrijednosti su bročano mnogo veće od broja kažnjivih djela koja su prijavljena nadležnim organima, ali i manje od realnih brojki. Tako, oboriva je pretpostavka da jedan broj ispitanica, i pored svih mjera obezbjeđivanja njihove anonimnosti, nije želio da ostavi materijalni trag o tome da su doživjele seksualno nasilje.

To potvrđuju i odgovori na naredno pitanje – naime, dominantna većina ispitanika smatra da je broj neprijavljenih slučajeva seksualnog nasilja veći od broja prijavljenih slučajeva. Natpolovična većina od 55.4% smatra da je broj neprijavljenih slučajeva puno veći od broja prijavljenih slučajeva, a dodatnih 28.5% tvrdi da je broj malo veći. Kumulativno, samo 9.4% ispitanika smatra da je broj prijavljenih slučajeva veći od „sive” brojke vezane za ovaj vid nasilja.

Ispitanici u centralnoj regiji Crne Gore češće od ostalih tvrde da je broj neprijavljenih slučajeva puno veći od broja prijavljenih. Isto važi i za bolje obrazovane i ispitanike većih prihoda u odnosu na ostale obrazovne i prihodovne grupe.

Ispitanice koje su istakle da su doživjele seksualno nasilje pitali smo gdje se desio najozbiljniji vid takvog nasilja koji su doživjeli. Budući da ukupan broj ispitanica koje tvrde da su doživjele seksualno nasilje iznosi 80, smatrali smo da je **odgovore** na ovo pitanje **svrsishodnije prikazati u vidu broja ponavljanja nego procentualno**. Isto pravilo će se primijenjivati i u pogledu nekoliko narednih pitanja koja su vezana za lično iskustvo seksualnog nasilja.

Interesantno je da se stvarne lokacije na kojima su ispitanice doživjele seksualno nasilje i percepcija svih ispitanika o tome gdje se ova vrsta nasilja dešava u velikoj mjeri poklapaju. Tako, žrtve ove vrste nasilja (kao i svi ispitanici), su najčešće istakle da se radi o automobilu. Stambeni prostor žrtve i počinioca, te ulica i parking prostor su takođe visokopozicionirane lokacije u oba slučaja. Ključna razlika je u činjenici da su u 13 od 80 slučajeva žrtve nasilja istakle da se ono desilo na random mjestu, dok je ova opcija bila prepoznata kao najčešća lokacija za seksualno nasilje tek od 7.5% svih ispitanika. Cjelokupna lista data je u priložu:

- U automobilu - 16 ponavljanja,
- Na radnom mjestu - 13 ponavljanja,
- U mojoj kući/stanu - 12 ponavljanja,
- U kući/stanu počinioca - 11 ponavljanja,
- Na ulici ili parking - 10 ponavljanja,

- U parku - 7 ponavljanja,
- U javnom prevozu - 5 ponavljanja,
- Na fakultetu - 4 ponavljanja,
- U prodavnici - 2 ponavljanja.

Do poklapanja dolazi takođe i u pogledu toga ko je počinitelj najozbiljnijeg vida seksualnog nasilja koje su ispitanice doživjele. Najčešće je riječ o poznaniku/ici ili o nepoznatoj osobi, a česti odgovori su upućivali i na nadređene i kolege sa posla: Cjelokupna lista data je u priložu:

- Poznanik/ica - 24 ponavljanja,
- Nepoznata osoba - 24 ponavljanja,
- Kolege - 8 ponavljanja,
- Nadređeni/a na poslu - 8 ponavljanja,
- Bivši partner/ka - 7 ponavljanja,
- Sadašnji partner/ka - 3 ponavljanja,
- Prijatelj/ica - 3 ponavljanja,
- Članovi uže porodice - 3 ponavljanja.

Nadalje, ispitanice koje su doživjele seksualno nasilje najčešće navode da su imale **emocionalne posljedice** prouzrokovane nasiljem. Samo 3 od njih 80 tvrdi da nisu imale posljedica ove vrste. Najveći broj, njih 45, ističe strah koji su osjećale nakon nasilja, dok su često pominjane i ljutnja (42 ispitanice), neprijatnost (34), šok (33) i stid (22).

Pored emocionalnih, učestale su bile i **psihološke posljedice** - njih je doživjelo 70 od 80 ispitanica. Najveći broj sagovornica istakao je uznemirenost (51), dok su često spominjale da ih je pratio osjećaj ranjivosti (33) i nizak nivo samopouzdanja (21).

Posljedice po **fizičko zdravlje** su se rjeđe pojavljivale, ali je i njihovo postojanje primijećeno u pogledu 23 od 80 ispitanica. Ogrebotine i modrice je zadobilo 14 ispitanica, 8 je doživjelo ginekološke povrede, a u po tri slučaja seksualno nasilje je rezultiralo trudnoćom ili pobačajem. Po dvije ispitanice su priznale da su zadobile unutrašnje povrede i infekciju ili polno prenosivu bolest.

Izrazito mali broj ispitanica je priznao da je prijavio seksualno nasilje i zatražio pomoć - riječ je tek o 10 od 80 ispitanica. Od tog broja samo je njih pet odgovorilo na pitanje kome su prijavile seksualno nasilje - tri osobe su ukazale na porodicu, jedna je nasilje prijavila i pomoć zatražila od oca, dok se takođe jedna osoba obratila NVO Sigurna ženska kuća.

Od deset gore navedenih slučajeva, **nadležne institucije su reagovale samo u dva slučaja**. Razlog za nizak odziv institucija na ovakvo ponašanje vjerovatno leži i u činjenici da su djevojke i žene, čak i u rijetkim slučajevima kada su se nekome obratile, pomoć tražile od porodice a ne institucija sistema. U jednom od slučajeva kada su nadležni reagovali nasilje je prijavljeno NVO Sigurna ženska kuća, te je slučaj kasnije najvjerovatnije prosljeđen na dalje postupanje Upravi policije od strane date NVO. U drugom slučaju koji je prijavljen nadležnim institucijama, ispitanica nije dala odgovor o kojoj se instituciji tačno radi. Dodatno, ispitanice koje su prijavile slučaj seksualnog nasilja nadležnim institucijama pitali smo da li su se pokajale zbog toga. Jedna od ispitanica, ona koja nije navela kojoj se instituciji obratila, tvrdi da se pokajala. Razlog za to može biti činjenica da u tom slučaju počinitelj nije pravno sankcionisan. Naime, od **osoba koje su izvršile seksualno nasilje**, prema informacijama koje su imale ispitanice, **sankcionisana je tek jedna** - u slučaju u kojem se žrtva za pomoć inicijalno obratila NVO Sigurna ženska kuća.

Slučajevi seksualnog nasilja	Prijavljeni slučajevi seksualnog nasilja	Procesuirani slučajevi	Pravno sankcionisani počinioci
80	10	2	1

Sedamdeset ispitanica koje nisu prijavile slučaj seksualnog nasilja pitali smo zbog čega to nisu uradile. Moguće je bilo odabrati više ponuđenih odgovora, što su neke od ispitanica i uradile. Najčešći razlozi da ne prijave seksualno nasilje su strah i sramota od javnosti, nedostatak povjerenja u institucije, patrijarhalno vaspitanje i tradicija te činjenica da im niko ne bi povjerovao. Cjelokupna lista odgovora, uključujući broj ponavljanja, data je u priložu:

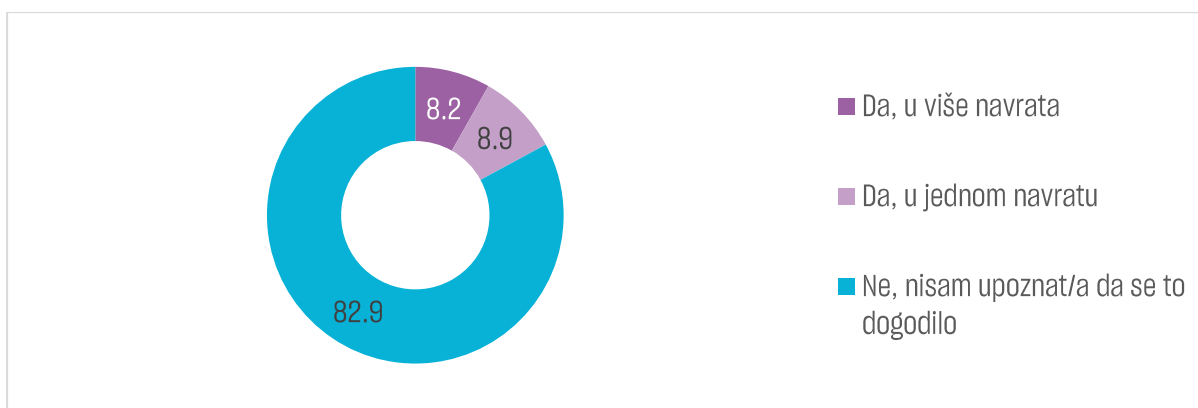
- Strah od javnosti/sramota - 20 ponavljanja,
- Nedostatak povjerenja u institucije - 19 ponavljanja,
- Mentalitet/patrijarhalno vaspitanje/tradicija - 18 ponavljanja,
- Niko mi ne bi povjerovao - 18 ponavljanja,
- Društvo će okriviti žrtvu - 13 ponavljanja,
- Strah od počinioca - 12 ponavljanja,
- Potencijalni gubitak posla - 8 ponavljanja.

Ovim pitanjem završili smo najosjetljiviju sekciju upitnika koju su ispitanici oba pola popunjavali samostalno.

Naredno pitanje bilo je vezano za to da li ispitanik ima informacija o tome da li je neko iz njihovog okruženja doživio neki vid seksualnog nasilja. Prikazani su rezultati za ispitanike oba pola, ne samo za djevojke i žene što je bio slučaj sa nekoliko prethodnih pitanja.

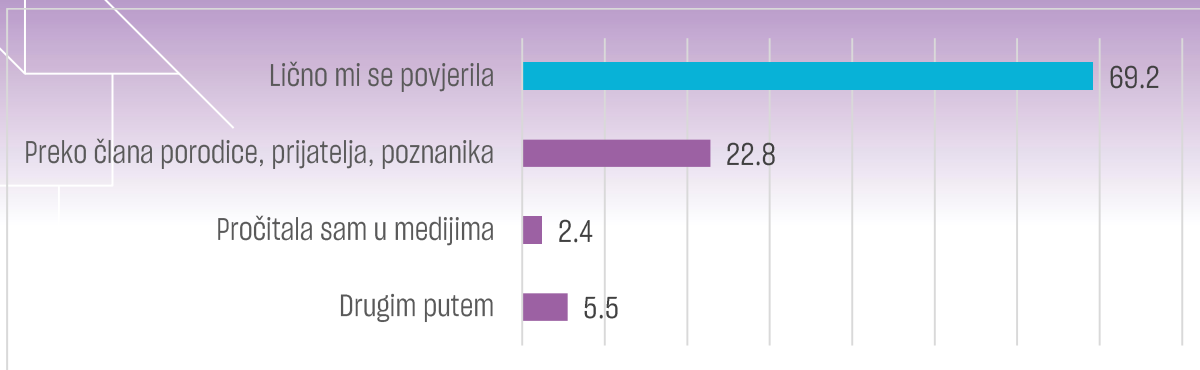
I u ovom slučaju četiri petine ispitanika izjavile su da ne poznaju osobu koja je doživjela seksualno nasilje, 8.9% navelo je da u svom okruženju ima osobu koja je ovaj vid nasilja doživjela barem jednom, a 8.2% tvrdi da među članovima porodice, prijateljima i kolegama ima osobu koja je seksualno nasilje doživjela u više navrata. Žene češće od muškaraca tvrde da poznaju ove osobe - to ukupno tvrdi 22.2% žena i 12.4% muškaraca. Budući da su žrtve seksualnog nasilja dominantno osobe ženskog pola, oboriva je pretpostavka da im je znatno lakše da opišu kroz šta su prošle majki, drugarici ili nekoj drugoj bliskoj ženi. Upravo ova pretpostavka može biti uzrok gore navedenog rezultata istraživanja.

Dodatno, statistički značajne razlike u pogledu ovog pitanja postoje još samo s obzirom na obrazovni nivo ispitanika - naime, što je ispitanik obrazovaniji, to češće tvrdi da poznaje osobu koja je bila žrtva seksualnog nasilja. Tako, dok samo 2.9% osoba sa osnovnom školom kao najvišim nivoom obrazovanja tvrdi da u svom okruženju ima žrtvu seksualnog nasilja, to važi za 15.6% osoba koje su završile srednju školu i 23.4% onih koji imaju fakultetsku diplomu. Razlog za ovu razliku možda leži u činjenici da sa porastom obrazovanja seksualno nasilje prestaje da bude tabu tema i nešto za šta je prevashodno kriva sama žrtva, a počinje da se shvata kao ozbiljan društveni problem koji žrtvu može ostaviti sa trajnim zdravstvenim, emocionalnim i psihološkim problemima. Stoga, viši stepen obrazovanja podstiče da se o ovoj temi otvoreno razgovara, čime „siva” brojka kriminaliteta izlazi na vidjelo.

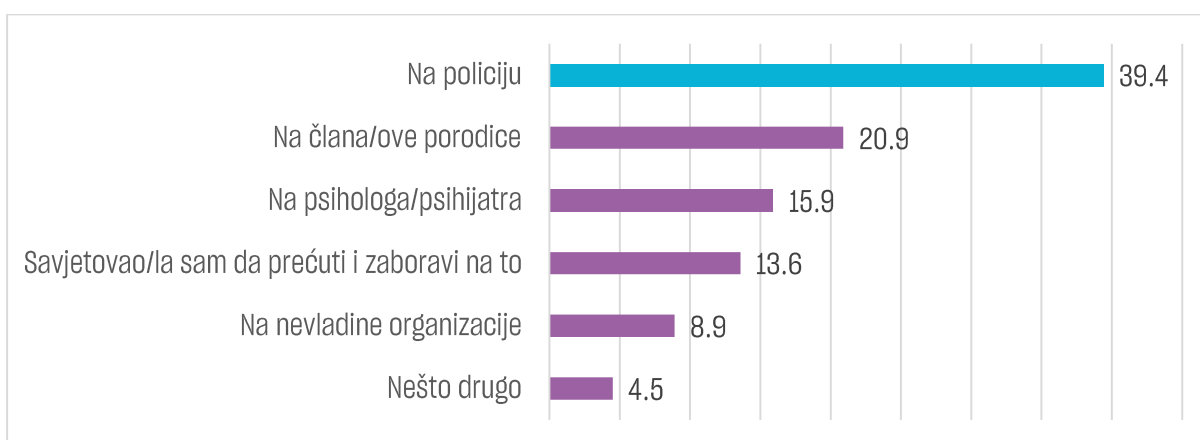

Grafik 17: Da li je neko iz Vašeg okruženja (član porodice, prijatelj/ica, kolega/ica) doživio neki vid seksualnog nasilja?

Od osoba koje tvrde da poznaju nekoga ko je doživio seksualno nasilje, većina (69.2%) tvrdi da im se žrtva lično povjerila, petina ispitanika ističe da je za nasilje saznala od člana porodice ili prijatelja žrtve, a 2.4% je izjavilo da su o tome čuli putem medija. Ispitanici su o onome što je žrtva doživjela saznavali i iz „priča u kafani”, te na radnom mjestu budući da su neki od njih bili zaposleni u centrima za socijalni rad. Ti odgovori su navedeni pod opcijom „drugim putem”.

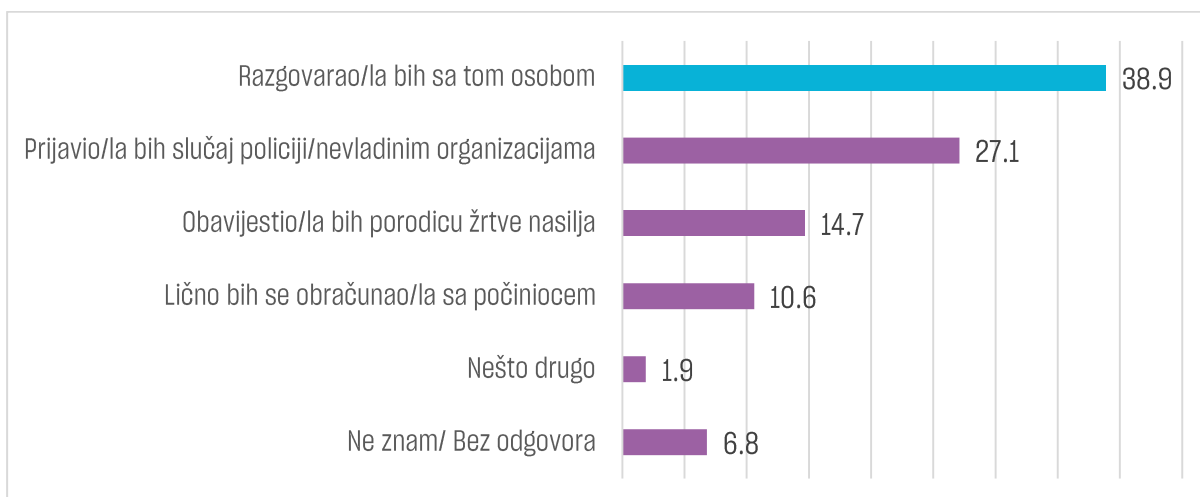

Nadalje, ovu grupu ispitanika upitali smo da li su žrtvu seksualnog nasilja uputili na neku od institucija koje bi joj mogle pomoći. Pitanje je omogućavalo više odgovora, te njihov ukupan zbir prelazi 100.0%. Najveći broj ispitanika, **39.4%**, je žrtvu koju poznaje uputio na **Upravu policije**. Petina ispitanika je predložila razgovor sa porodicom, a sedmina sa psihologom i/ili psihijatrom. Istovremeno, jedan od osam ispitanika je žrtvi sugerisao da zaboravi na incident koji joj se desio. Na kraju, četvrtina ispitanika iz ove grupe izjavila je da je, prema njihovim saznanjima, osoba koja je pretrpjela seksualno nasilje događaj prijavila nadležnim institucijama.

Grafik 18: Da li ste osobu iz okruženja koja je pretrpjela seksualno nasilje uputili na neku instituciju/pojedinca koja bi joj pomogla?

Ispitanike koji su ranije izjavili da ne poznaju osobu koja je doživjela seksualno nasilje, pitali smo koje bi korake preduzeli ukoliko bi ipak saznali da se njima bliska osoba našla u sličnoj situaciji. Relativna većina, gotovo **dvije petine ispitanika iz ove grupe, tvrdi da bi razgovarali sa žrtvom**. Četvrtina je izjavila da bi slučaj prijavila policiji ili NVO sektoru, sedmina bi obavijestila porodicu žrtve, dok bi se svaki deseti ispitanik lično obračunao sa počiniocem. Očekivano, muškarci su tri puta češće od žena izjavili da bi situaciju riješili ličnim obračunom sa počiniocem – ovaj stav dijeli gotovo 15% ispitanika muškog pola.

Grafik 19: Šta biste uradili ukoliko bi došli do saznanja da osoba koju poznajete trpi seksualno nasilje?

Četiri petine ispitanika iz ove grupe tvrdi da bi bilo kojoj osobi koja je pretrpjela seksualno nasilje dali savjet da incident prijavi nadležnim institucijama, svaki dvanaesti je suprotnog mišljenja, a desetina nije bila u stanju da se odredi prema ovom hipotetičkom pitanju. Interesantno, broj onih koji ne poznaju žrtvu nasilja a preporučili bi joj kontaktiranje nadležnih institucija (81.1%) znatno je veći od:

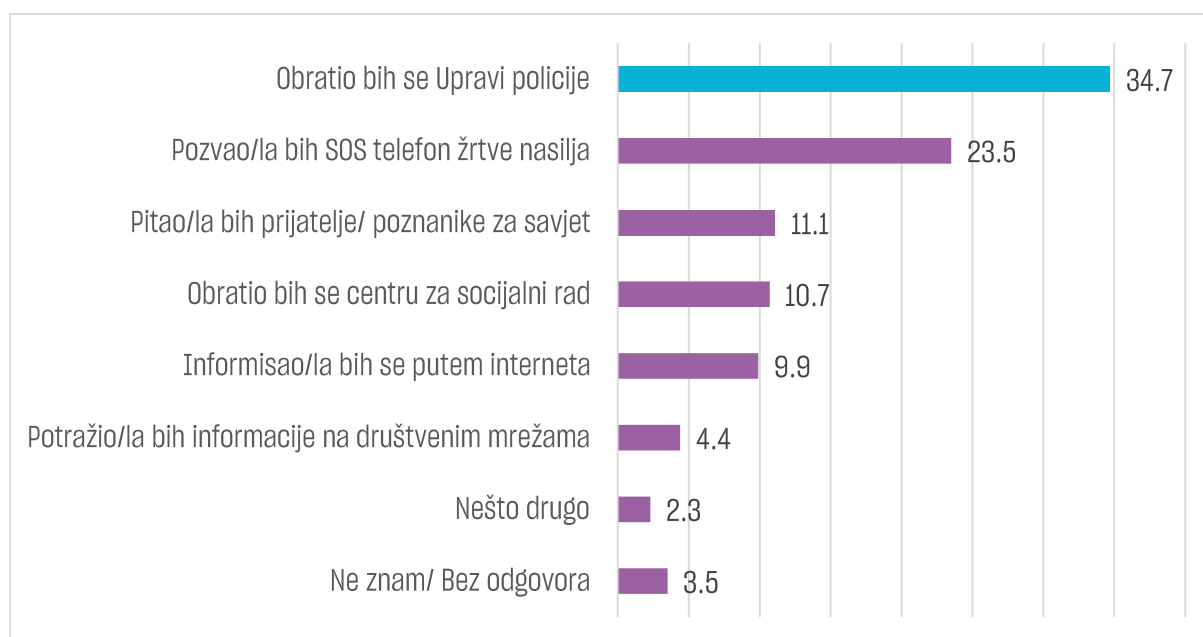
- broja ispitanika koji poznaju žrtvu seksualnog nasilja, a koji tvrde da se žrtva obratila nadležnim institucijama - 25.5%,
- broja ispitanika koje su doživjele seksualno nasilje, a koje su ga prijavile - 10 od 80 slučajeva, tj. 12.5%.

Ispitanike koji su na prethodno pitanje odgovorili pozitivno pitali smo i koju bi konkretno instituciju preporučili za kontaktiranje potencijalnoj žrtvi seksualnog nasilja iz njihovog okruženja. Budući da se i ovdje radilo o otvorenom pitanju, njihovi odgovori su rekodirani i prikazani u nastavku izvještaja. Dominantna većina je istakla Upravu policije, a slijedi cjelokupna lista odgovora:

- Uprava policije/policija - 504 ponavljanja,
- Centar za socijalni rad - 27 ponavljanja,
- Ministarstvo unutrašnjih poslova - 14 ponavljanja,
- NVO sektor - 12 ponavljanja,
- Bilo koja nadležna institucija - 12 ponavljanja,
- NVO Sigurna ženska kuća - 11 ponavljanja,
- Socijalne službe - 9 ponavljanja,
- Sudstvo - 8 ponavljanja,
- Tužilaštvo - 7 ponavljanja,
- SOS telefon - 5 ponavljanja,
- Mediji - 4 ponavljanja,
- Zdravstvene ustanove - 2 ponavljanja,
- Ombudsman - 1 ponavljanja.

Na kraju ovog poglavlja izvještaja, ispitanike smo pitali i gdje bi potražili informacije kako bi pomogli osobi koja je pretrpjela seksualno nasilje. Relativna većina od 34.7% je još jednom ukazala na Upravu policije kao ključnu instituciju. Nadalje, gotovo četvrtina ispitanika pozvala bi SOS telefon da se informiše, a po oko desetina ispitanika bi savjet tražila od prijatelja i centara za socijalni rad ili bi se informisala putem interneta.

Žene (30.7%) su znatno spremnije da traže informacije putem SOS telefona u odnosu na muškarce (16.2%), dok bi se muškarci češće od žena obratili policiji (37.7% naprema 32.0%) i prijateljima (13.4% 8.1%).

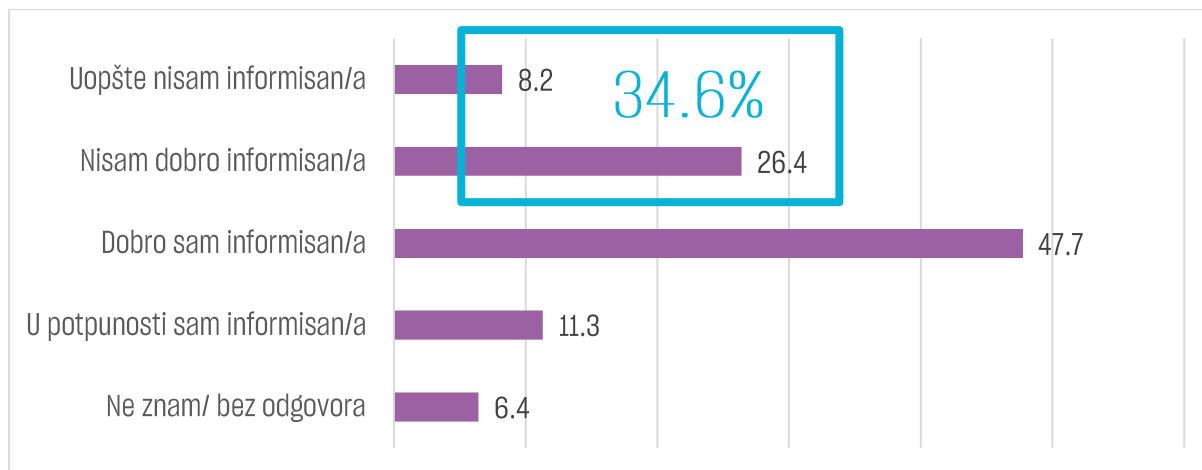

Grafik 20: Gdje biste najprije potražili informacije, kako biste pomogli osobi koja je pretrpjela seksualno nasilje?

Informisanje

Posljednje poglavlje izvještaja vezano je za informisanje o seksualnom nasilju, te upotrebu specifičnih kanala komunikacije kojima se građani služe da bi se informisali o ovoj temi. Informisanje, kao i potraga za izvorima informacija su ključni u formiranju mišljenja i stavova, te je ova tema veoma značajna za efikasno komuniciranje budućih aktivnosti koje će biti preduzete od strane zainteresovanih organizacija i institucija. Analizu smo počeli od samoprocjene informisanosti o tome šta ispitanici mogu uraditi ukoliko postanu žrtve seksualnog nasilja. Ispitanicima je data petostepena skala kao pomoć u odgovaranju.

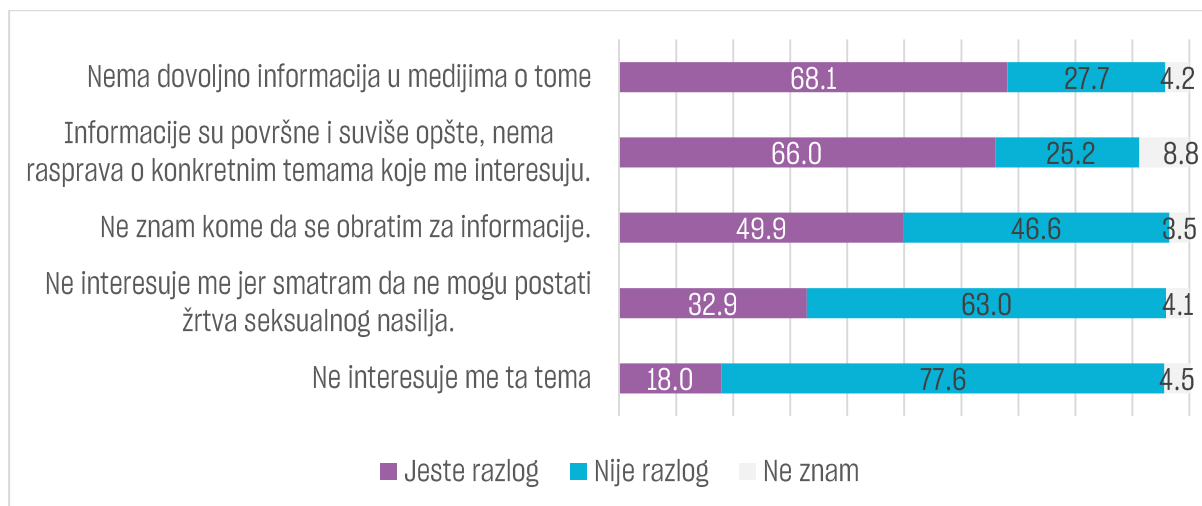
Najfrekventniji odgovor je “dobro sam informisan” koji je odabralo 47.7% ispitanika. Svaki deveti ispitanik smatra da je u potpunosti informisan, dok kumulativno trećina ispitanika smatra da nema dovoljno informacija - 8.2% tvrdi da uopšte nije informisano o ovoj temi, a dodatnih 26.4% da nisu dobro informisani.

Grafik 21: Mnoge osobe osjećaju da nisu dovoljno informisane o tome šta mogu uraditi ukoliko postanu žrtve seksualnog nasilja. Bez obzira na to da li ste ili niste bili žrtva seksualnog nasilja, smatrate li da ste Vi:

Što je osoba starija, to je manje informisana o ovoj temi - tako, dok 30.0% ispitanika mlađih od 34 godine nema uopšte informacija o ovoj temi ili ih ima malo, isto važi za čak 44.5% ispitanika starijih od 50 godina. Takođe, postoji negativna korelacija između informisanosti o ovoj temi i nivoa obrazovanja i prihoda ispitanika - što je osoba slabije obrazovana ili ima niže prihode, to je veća šansa da će tvrditi da nije informisana o tome šta može uraditi ukoliko postane žrtva seksualnog nasilja.

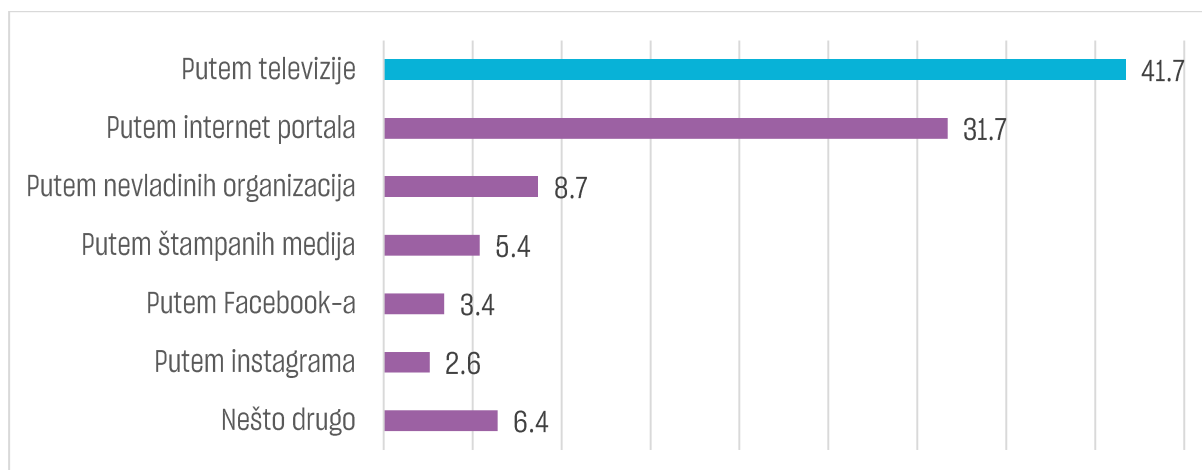
One koji nisu uopšte ili nisu dobro informisani, pitali smo koji je razlog za takvo stanje. Dvije trećine ispitanika iz ove grupe tvrdi da je razlog za njihovu neinformisanost to što o ovoj temi **nema dovoljno informacija u medijima** (68.1%) i to što su **informacije površne i suviše opšte** (66.0%). Polovina ispitanika iz ove grupe tvrdi da su neinformisani jer ne znaju kome da se obrate za informacije, dok tek petina navodi da je razlog za neinformisanost činjenica da ih data tema ne interesuje.

Grafik 22: Ukoliko uopšte niste ili niste dobro informisani, zbog čega je to tako:

Nadalje, sa ispitanicima smo razgovarali i o tome da li su zainteresovani da dobiju više informacija o načinima zaštite od seksualnog nasilja. Više ovakvih informacija želi da dobije 42.6% ispitanika, dok je nešto veći broj onih koji date informacije ne žele - 47.0%. Svaki deseti ispitanik nije bio u stanju da se odluči za jednu od dvije navedene opcije. Statistički značajne razlike prisutne su samo u pogledu pola ispitanika - tako, žene u znatno većoj mjeri (49.1%) žele više informacija o ovoj temi od muškaraca (36.3%).

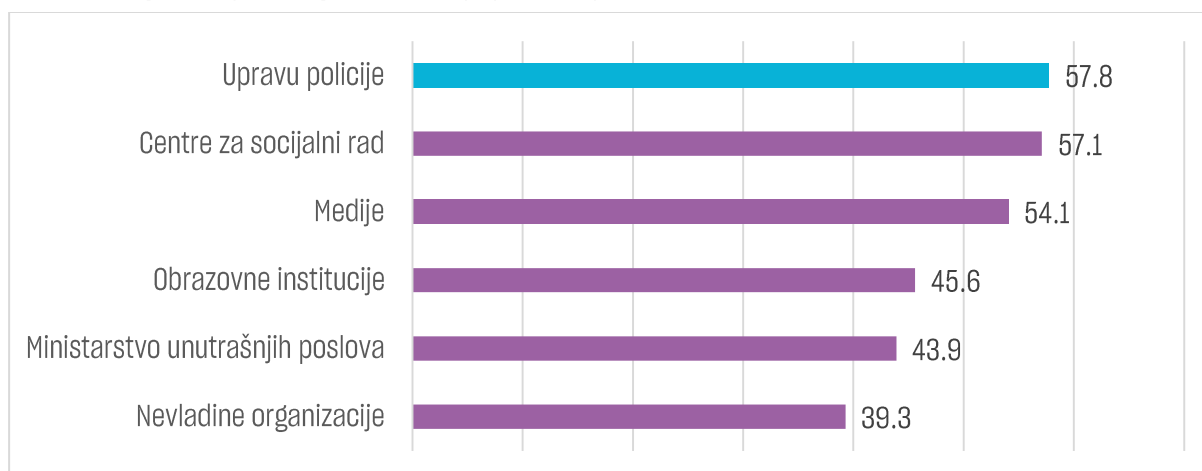
Među onima koji bi željeli da se u većoj mjeri informišu o načinima zaštite od seksualnog nasilja, najveći broj ispitanika (41.7%) bira TV kao izvor putem kojega bi želio da se informiše. Svaki treći ispitanik je odabrao internet portale kao izvor koji najviše preferiraju, a svaki dvanaesti prvenstvo daje komunikaciji sa nevladinim organizacijama. Osobe koje su odabrale opciju "nešto drugo" dominantno su isticale da bi se informisale putem svih navedenih izvora.

Grafik 23: Ukoliko da, putem kojih izvora informisanja biste najprije željeli da budete informisani?

Statistički značajne razlike u pogledu pola ne postoje, a prisutne su jedino u pogledu starosti ispitanika. Naime, što je osoba starija, to češće bira televiziju kao preferirani izvor informacija, dok mlade osobe češće od ostalih biraju internet portale i društvene mreže kao izvor informacija.

Pored izvora informisanja, sa ispitanicima smo razgovarali i o institucijama/organizacijama koje bi trebale biti odgovorne za informisanje o temama vezanim za zaštitu od seksualnog nasilja. Ispitanicima je bilo dozvoljeno da na pitanje daju više odgovora, te ne treba da čudi što zbir odgovora prevazilazi 100%. Uprava policije je institucija koju su ispitanici najčešće prepoznali kao odgovornu za informisanje o ovoj temi - 57.8% ispitanika dalo je ovaj odgovor. Gotovo istovjetan broj sagovornika istakao je centre za socijalni rad, dok je na odgovornost medija ukazalo 54.1%. Obrazovne institucije, MUP i NVO sektor istaklo je manje od polovine ispitanika. Interesantno je da u pogledu ovog pitanja nisu primijećene statistički značajne razlike s obzirom na socio-demografske potkategorije kojima pripadaju ispitanici.

Grafik 24: Koje institucije/organizacije vidite kao odgovorne za informisanje o ovoj temi?

Glavni nalazi istraživanja

- 10.4% ispitanika navodi seksualno nasilje kao najčešći oblik nasilja u Crnoj Gori,
- Najveći broj ispitanika, 26.9%, smatra da pod seksualno nasilje spada silovanje. 18.8% ističe fizičko, psihičko i verbalno nasilje nad nekim, dok 16.1% smatra da u seksualno nasilje spada svaki čin koji se odvija bez pristanka druge strane,
- Trećina ispitanika smatra da je seksualno nasilje jedan od najvažnijih problema u Crnoj Gori, polovina da se ova pojava često dešava među građanima Crne Gore. I pored toga, sedam od deset ispitanika tvrdi da se seksualnom nasilju u Crnoj Gori ne posvećuje dovoljno pažnje,
- Dodatno, brojna ponašanja nisu prepoznata kao seksualno nasilje iako se de facto mogu podvesti pod ovu grupu ponašanja – tako npr. trećina ispitanika smatra da se neželjeno dodirivanje, grljenje i ljubljenje ne može nazvati seksualnim nasiljem, a isto važi za tri četvrtine ispitanika kada je u pitanju neprikladan poziv na sastanak ili neprikladno posmatranje,
- Da je u riziku od seksualnog nasilja smatra 22.7% žena. Dodatno, 14.3% ispitanica tvrdi da se ne osjeća bezbjednim od seksualnog nasilja u kafićima i barovima u koje izlazi, a 9.9% isto tvrdi za grad u kojem žive,
- Dominantna većina ispitanika je saglasna da su kazne za počinioc seksualnog nasilja u Crnoj Gori preblage (77.7%) i da su žrtve ove vrste nasilja unaprijed osuđene od strane društva (69.6%),
- Muškarci, stariji ispitanici oba pola, oni koji imaju niska primanja, nizak obrazovni nivo te osobe koje žive van centralne regije Crne Gore u većoj mjeri vjeruju u mitove poput toga da ženi prija kada joj muškarci sa kojima radi poklanjaju seksualnu pažnju ili da je žena izmislila seksualno nasilje ako ga ne prijavljuje duže vrijeme,
- Gore navedene kategorije češće vjeruju i u mitove vezane za silovanje kao oblik seksualnog nasilja. Tako npr., petina svih ispitanika vjeruje da u braku ne postoji silovanje, a sa ovime je saglasna četvrtina muškaraca,
- Ispitanici smatraju da se seksualno nasilje najčešće dešava u automobilu i stambenom objektu u vlasništvu počinioca ili žrtve, a da su najčešći počinioci poznanici i nepoznata lica. Ovakva percepcija je potvrđena i od strane ispitanica koje su priznale da su bile žrtve nasilja,
- Eksperiment koji smo inkorporirali u upitnik ukazao je na činjenicu da se počinilac okrivljuje u znatno većoj mjeri kada je muškog pola. Bez obzira na pol žrtve, žene češće tvrde da je ponašanje opisano u tekstu uključenom u eksperiment primjer seksualnog nasilja. U slučajevima kada je žrtva žena, ispitanici oba pola češće tvrde da je opisano ponašanje primjer seksualnog nasilja nego kada je žrtva muškarac. Muškarci izrazito rjeđe od žena smatraju da muškarac može biti žrtva seksualnog nasilja,
- Gotovo svaka deseta ispitanica je od svoje 15. godine doživjela gledanje pornografskog sadržaja protiv svoje volje, prisiljavanje na seksualni čin i druge seksualne radnje koje su za nju bile ponižavajuće,
- 6.7% ispitanica tvrdi da su seksualno nasilje doživjele u više navrata, a dodatnih 13.2% tvrdi da su ga doživjele samo jednom,
- Gotovo sve ispitanice imale su emocionalne posljedice prouzrokovane nasiljem poput straha, ljutnje, neprijatnosti ili šoka. Psihološke posljedice je imalo sedam od osam ispitanica koje su doživjele nasilje, a najčešće su isticane uznemirenost, osjećaj ranjivosti i nizak nivo samopouzdanja. Fizičke posljedice je imala gotovo trećina ispitanica, a najčešći pojavnici oblika ove vrste povreda su modrice i ogrebotine,
- Od 80 slučajeva seksualnog nasilja koje smo evidentirali, slučaj je prijavljen samo u deset, procesuiran u dva, a počinilac pravno sankcionisan samo u jednom,
- Kumulativno, više od 17% ispitanika tvrdi da je osoba iz njihovog okruženja doživjela seksualno nasilje, a za to su najčešće saznali tako što im se žrtva lično povjerila,
- Ispitanici veoma naglašavaju ulogu Uprave policije u borbi protiv seksualnog nasilja – 39.4% onih koji poznaju žrtvu ove vrste nasilja su je uputili na policiju, dok 34.7% onih koji žrtvu ne poznaju bi se policiji obratilo za informacije u cilju pomoći osobi koja je pretrpjela. Istovremeno, za 57.8% ispitanika Uprava policije je institucija koja je odgovorna za informisanje o tome šta uraditi ako individua postane žrtva seksualnog nasilja,

- O gore navedenoj temi trećina ispitanika tvrdi da nije informisana, a kao glavni razlozi navode se nedostatak informacija u medijima o ovom pitanju te činjenica da su informacije površne i suviše opšte. Dodatno, preko 40.0% ispitanika bi željelo da se dodatno informiše o načinima zaštite od seksualnog nasilja, najčešće putem TV-a (41.7%) ili putem internet portala (31.7%).

Aneks

Tretman za eksperimentalni dizajn I (počinilac je muškarac, a žrtva žena)

Marija je pozvana na proslavu u kuću svojih prijatelja. Jedan od njih je Mariju upoznao sa Markom. Atmosfera na proslavi je bila prijatna. Svi su plesali, pili i dobro se provodili. Marija i Marko su cijelu noć proveli zajedno, smijući se i dodirujući jedno drugo. U jednom trenutku, Marko je rekao Mariji da mu je potrebno da odmori i pošao je u spavaću sobu. Marija je pošla za njim i pitala da li je sve u redu. On je rekao da ima glavobolju i pitao je da li bi mu napravila čaj. Mariji je bilo drago da to učini.

Kada se vratila u sobu vidjela je Marka kako potpuno go leži na krevetu. Dala mu je čašu čaja i okrenula se sa namjerom da napusti sobu. rekavši da je umorna i da želi da ide kući. Marko je privukao, zagrlio, počeo da je dodiruje i ljubi. Marija se slobodila iz njegovog zagrljaja, pobjegla iz sobe i proslavu napustila vidno uznemirena.

Tretman za eksperimentalni dizajn II (počinilac je žena, a žrtva muškarac)

Marko je pozvan na proslavu u kuću svojih prijatelja. Jedan od njih je Marka upoznao sa Marijom. Atmosfera na proslavi je bila prijatna. Svi su plesali, pili i dobro se provodili. Marko i Marija su cijelu noć proveli zajedno, smijući se i dodirujući jedno drugo. U jednom trenutku, Marija je rekla Marku da joj je potrebno da odmori i pošla je u spavaću sobu. Marko je pošao za njom i pitao da li je sve u redu. Ona je rekla da ima glavobolju i pitala ga da li bi joj napravio čaj. Marku je bilo drago da to učini.

Kada se vratio u sobu vidio je Mariju kako potpuno gola leži na krevetu. Dao joj je čašu čaja i okrenuo se sa namjerom da napusti sobu, rekavši da je umoran i da želi da ide kući. Marija ga je privukla, zagrlila, počela da ga dodiruje i ljubi. Marko se oslobodio iz njenog zagrljaja, pobjegao iz sobe i proslavu napustio vidno uznemiren.